

LUM.

LUNDS UNIVERSITETS MAGASIN | NR 1 | 2021

LU:s datasystem – en frustrerande djungel

Allt du vill veta om covid-19-vaccin

Håll igång på hemmakontoret!

Ny på jobbet

ERIK RENSTRÖM TAR ÖVER REKTORSHATTEN

Ett spadtag ökar kunskapen om kolupptag i marken och koldioxidutsläpp i luften. Johannes Rousks forskning knyter an till klimatproblem som uppvärmning och torka. Tillsammans med Sara Linse, professor i biokemi och Oskar Hansson, professor i klinisk minnesforskning är Johannes Rousk en av tre lundaforskare som kommit på Clarivate Analytics årliga lista över världens mest inflytelserika forskare. FOTO: KATHRIN ROUSK

Mer tur än strategi bakom mest citerade forskningen

Johannes Rousk är en av världens mest citerade och inflytelserika forskare, enligt analysföretaget Clarivate. Frågar man honom så har vägen till framgång kantats av tur, tillfällena och fantastiska människor.

Tur är ett begrepp som forskare inte använder särskilt ofta, men Johannes Rousk gör det. För honom handlar det inte om att av en himmelsk ingivelse hitta svaret på den heliga gralen, något som i markmikrobiologins värld är att förklara ekosystemfunktioner såsom nedbrytning och näringsomsättning genom att fullt ut förstå vad svampar, bakterier och andra mikroorganismer i jorden faktiskt gör. Dit har han och hans kollegor runt om i världen inte riktigt nått än.

Nej, för honom är tur något som nästan kan betraktas som en del i arbetet. Och ju mer man jobbar och forskar desto större är chansen att ha tur. Det kan handla om att vara på rätt plats vid rätt tid, att exempelvis delta vid ett internationellt seminarium där ett möte med en forskare leder till ett långt och fruktbart samarbete. Vidare beskriver han tur som saker som faller på plats utan att det funnits en egentlig strategi för att nå dit.

– Det är sådana tillfällen plus att jag har haft fantastiska mentorer, kollegor, samarbetspartners och studenter som bidragit till framgången, säger han.

DET KRÄVS INGET JÄTTENÄTVERK på sociala medier för att citeras och hamna på Clarivates lista tillsammans med knappt 6 400 andra forskare runt om i världen. Inte om man frågar Johannes Rousk i alla fall.

– Jag har inget stort nätverk. Visst, forskargruppen finns på twitter, @RouskLab, så följ oss gärna där, men när det handlar om att bli citerad tror jag det finns ett större nätverk inom traditionell publicering. Våra artiklar ses, blir lästa och uppmärksammas av en bred internationell skara, och det är såklart oerhört bekräftande. ►

Utan fältarbete inga framsteg. Johannes Rousk vid sjön Hornavan intill Arjeplog. FOTO: KATHRIN ROUSK

► År 2017 utsågs Johannes Rousk till Wallenberg Academy Fellow och i fjol fick han ytterligare en kvalitetsstämpel på sin forskning när han befordrades till professor i markmikrobiologi.

INTRESSET FÖR LIVET under våra fötter hade han redan på gymnasiet och idag vet han vad han vill uppnå inom sitt specialområde: hur mikroorganismer i marken reglerar kolutsläppet i jorden respektive koldioxidutsläpp i atmosfären – en forskning som knyter an till klimatproblem som uppvärmning och torka.

Johannes Rousk går lite vid sidan av den gängse forskningsfåran inom mikrobiologisk ekologi, ett spår som han skolades in i under doktorandtiden av sin handledare Erland Bååth. Genom att utveckla känsliga metoder för att mäta tillväxten av bakterier och svamp i marken kom de nära de processer som de ville veta mer om.

Bland annat studerade de hur förändringar i miljön, som högre temperatur, torka eller tillsatser av gödningsmedel påverkar mikroorganismernas tillväxt i marken och hur de reagerar på exempelvis gifter och annat i sin omvärld.

Forskning i spannar. I spannarna finns näringsfattig jord som flyttas till näringsrik jord – och vice versa. FOTO: KATHRIN ROUSK

Senare har Johannes Rousk vidareutvecklat metoderna och försökt koppla mikroorganismernas tillväxt till processer

kring nedbrytning och näringsomsättning i marken.

– Det här har gradvis fångat ett ökat internationellt intresse och forskargruppen har synts en hel del genom att vi har deltagit aktivt i många internationella möten där resultaten har uppmärksammats, berättar han.

FRAMGÅNGARNA TILL TROTS, Johannes Rousk har drabbats av motgångar som alla andra forskare. Inte minst vad gäller avslag på ansökningar där han misstänker att han tillhör de som fått flest nej. Vissa avslag störde honom mer än andra. Särskilt då en i alla avgörande delar identisk ansökan fick nej 2019 men ja med höga betyg 2020.

– Det var bara bedömningspanelen som hade förändrats. Sådant inger inte förtroende för systemet, säger han och fortsätter:

– Om jag inte hade litat på mig själv och min egen förmåga att bedöma vad som är bra och mindre bra forskning, så hade jag kanske blivit knäckt av obalansen mellan motgångar och framgångar. Jag tror att många forskare drabbas hårt av det.

JAN OLSSON

REDAKTION

Jenny Loftrup
redaktör
046-222 95 90
jenny.loftrup@kommunikation.lu.se

Maria Lindh
bitr. redaktör
046-222 95 24,
maria.lindh@kommunikation.lu.se

Lena Björk Blixt
journalist naturvetenskap
046-222 71 86
lena.bjork_blixt@science.lu.se

Petra Francke
journalist och formgivare
046-222 03 16,
petra.francke@kommunikation.lu.se

Åsa Hansdotter
journalist medicin
046-222 18 87
asa.hansdotter@med.lu.se

Louise Larsson
journalist ekonomi
046-222 08 44
louise.larsson@ehl.lu.se

Gisela Lindberg
journalist humaniora och teologi
046-222 72 33
gisela.lindberg@kansliht.lu.se

Kristina Lindgärde
journalist LTH
046-222 07 69
kristina.lindgarde@kansli.lth.se

Ulrika Oredsson
journalist samhällsvetenskap
046-222 70 28
ulrika.oredsson@kommunikation.lu.se

Caroline Runéus
ansvarig utgivare
076-130 86 09
caroline.runeus@kommunikation.lu.se

Adress: LUM, Lunds universitet,
Box 117, 22100 Lund

Internpost: Hs 22 **E-post:** lum@lu.se

LUM på nätet: www.lu.se/lum

Annonser: lum@lu.se

Prenumerationer: Anställda vid LU får LUM gratis. För prenumeration kontakta eva.westerberg@kommunikation.lu.se, tel 046-222 70 10.

Adressändring: Anställda anmäler ändringar till katalogansvariga vid institutionen (motsv). Övriga skickar ändringsuppgifter till LUM, gamla adressrutan bifogas.

Tryck: TMG Tabergs

Nästa LUM: Manusstopp: 12 mars.
Utkommer: 31 mars.

ISSN: 1653-2295

Omslag: Rektor Erik Renström.
Foto: Kennet Ruona.

LUM.

LUNDS UNIVERSITETS MAGASIN

Lunds universitets magasin LUM utkom första gången 1968. Det når i dag samtliga anställda och nästan lika många utanför universitetet. LUM har en upplaga på 13 100 exemplar och utkommer med 6 nummer per år.

smakprov.

6 Förbättringsområden identifierade i RQ20

Forskningsutvärderingen RQ20 är nu färdig i och med att de så kallade tvärgående panelernas rapporter är klara. På förbättringssidan efterlyses bättre struktur, ökad tydlighet och bredare internationell rekrytering.

12 Rensa upp bland datasystemen!

Organisationsforskaren Anna Jonsson skrev en av nättidningen Curies mest lästa krönikor under 2020. Ämnet? Frustration över universitetets rika flora av datasystem. IT-direktör John Westerlund ger sin syn på saken.

14 Nye rektorn på plats

Erik Renström tar nu över som Lunds universitets rektor och backas upp av en universitetsledning med prorektor, förvaltningschef och hela fem vicerektorer. Med värdeord som kurage och karaktär vill han uppmuntra universitetets medarbetare att stå upp för sina åsikter och föra fram dem på ett respektfullt sätt.

18 Vaccinexpert ger svar

Hur fungerar egentligen vaccinet mot covid-19? Vaccinforskaren Farshid Jalalvand är en av de som vet och har varit en flitig gäst i media på senare tid. I LUM svarar han på de vanligaste frågorna om vaccinet.

26 Hurtiga hemmajobbare och rådvilla chefer

Efter snart ett års hemmajobbande menar många LU-medarbetare att kroppen har tagit stryk och ber om ergonomiråd hos Företagshälsovården. Även chefer söker sig dit för stöd i sin distansroll. Samtidigt tycker flera medarbetare som LUM har pratat med att kroppen nästan mår bättre nu när de har mer tid för träning.

LU har fina laboratorier med avancerad utrustning. Men, frågar sig en RQ20-panel, hur ska dessa användas och av vem? Arkivbild. FOTO: KENNET RUONA

Forskningsutvärderingen RQ20

Efterlyser bättre internationell rekrytering

FORSKNING. Rekrytering är ett område som universitetet behöver arbeta vidare med.

– Där kan vi säkert bli ännu bättre, säger Freddy Ståhlberg, en av projektledarna i forskningsutvärderingen RQ20.

Vid årsskiftet blev de så kallade tvärgående panelernas rapporter klara. Det är fem stycken fördelade på rekrytering, ledarskap och organisation, infrastruktur, stora och tvärvetenskapliga forskningsmiljöer och samverkan. Inom alla områdena efterlystes – mer eller mindre – struktur, tydlighet och ett samlat grepp och ansvar.

REKRYTERING. – Inom rekrytering handlar det om att vi behöver utlysa bredare och se världen som större än den egna miljön, säger Freddy Ståhlberg, som tror på en mer samstämmig policy för hela universitetet gällande det.

Han håller inte med om begreppet "inavel", som finns med någonstans i den panelrapporten, men en effektivare internationell rekrytering, som även innebär ett bättre omhändertagande av de internationella forskarna och deras familjer, vore önskvärd.

– Där har vi en del kvar att jobba med! Juridicum och Wallenbergcentret vid Medicinska fakulteten lyfts fram som goda

exempel på hur man medvetet arbetar med internationell rekrytering.

LEDARSKAP OCH ORGANISATION. När det gäller ledarskap, styrning och organisation möttes paneldeltagarna av en frimodig och positiv anda, ofta lättsam med attityden att "det löser sig". Men på många håll är det ostrukturerat och mycket hamnar ad hoc i prefektens knä. Mats Benner, RQ20:s andre projektledare, tolkar den panelrapporten som en uppmaning till universitetets ledare att vara modigare och tråda fram tydligare.

– Det är inte oförenligt med det kollegiala ledarskapet att våga sätta mål och artikulera dessa. Att ha ambitioner och mål innebär inte att man måste vara ledartypen som pekar med hela handen, säger han.

INFRASTRUKTUR. Universitetets infrastruktur får mycket beröm. Inte minst på mellanivå finns det många fina laboratorier, utrustning och anläggningar. Men, frågar sig panelen, hur ska detta användas och av vem? En bättre beskrivning efterlyses och en systematisering av den. Hur många cellsorterare finns det till exempel på Medicinska fakulteten? Humanistlaboratoriet lyfts fram som ett föredömligt exempel på god infrastruktur som dessutom fungerar universellt – för och med andra fakulteter.

TVÄRVETENSKAP. När det gäller tvärvetenskap är universitetet framgångsrikt med att samordna sig i starka tvärvetenskapliga grupper och miljöer, exempelvis Linnémiljöerna och de strategiska forskningsområdena, SFO:erna. Men paneldeltagarna är förvånade över att dessa flaggskepp inte lyfts fram och utnyttjas bättre i andra sammanhang.

– De anses underutnyttjade, saknar till stor del utbildningsanknytning, lever sina egna liv och syresätter inte universitetet på det sättet de skulle kunna göra, säger Mats Benner.

SAMVERKAN. Enligt Freddy Ståhlberg hade paneldeltagarna som arbetade med samverkan det svåraste uppdraget.

– Samverkan finns så gott som överallt, men bilden är spretig.

Dock fick universitetet beröm för att det finns en egen organisation, Samverkansrådet, som förre vicerektor Bo Ahrén inrättade och ledde. Men ändå saknas systematik för svar på frågor om vad man har sina partners till och vad man vill åstadkomma med dem.

Mats Benner tillägger att det är viktigt att inte bara se till sig själv och sin egen forskargrupp, utan tänka på vad som är bra samverkan för hela universitetet.

– Panelen mötte också Region Skåne som har flera stora samhällsutmaningar som åldrande befolkning och en pandemi just nu. Och här uppmanar panelen LU att öka sitt engagemang, säger projektledarna.

I och med att de tvärgående panelerna nu också lämnat sina rapporter är hela den stora forskningsutvärderingen RQ20 med 32 ämnespaneler och 161 utvärderingsenheter (se LUM 6, 2020) – klar!

– Men tanken är inte att den ska vara klar, utan mandatet var ganska löst i början och vi har försökt hålla det så hela vägen – mer av en dialog som vi vill ska fortsätta, säger projektledarna.

Malin Bredenberg, som är projektkoordinator, berättar att instruktionerna för utvärderingen var utformade så att det varit möjligt att anpassa dem efter sin egen verksamhet, vilket varit uppskattat.

– Och de externa paneldeltagarna har varit angelägna om att rapporten inte ska bli en hyllvärmare, utan har sett sig som en del i vårt förändringsarbete, säger hon.

Freddy Ståhlberg säger att det som man hoppats ska hända efter rapporten redan har hänt.

– Intresset är jättestort. Nya universitetsledningarna nästan sliter rapporten ur händerna på oss.

DET VAR TOLV ÅR SEDAN en jämförelsevis lika stor forskningsutvärdering gjordes. Då hette den RQ08.

– Den var viktig i sin tid. Den handlade om var Lunds universitet stod i världen, medan RQ20 handlar om hur vi ska försvara och utveckla vår position, säger Mats Benner.

Han menar att bästa sättet för universitetet att utvecklas är att ta många små steg.

– Inga jättekliv, utan med en ambition att vara ett hyggligt och ärligt lärosäte som ständigt klättrar och förbättras.

Nu ska den omfattande forskningsutvärderingen tryckas och presenteras i ett större sammanhang på ett seminarium för alla intresserade i slutet av mars.

MARIA LINDH

FOTNOT: Se även RQ20s blogg: RQ20.blogg.lu.se

FOTO: HAKAN RÖJDER

Studentlivet lockar

UTBILDNING. Drygt 80 procent av nybörjarstudenterna 2018 menade att Lunds rykte som studentstad var en mycket viktig orsak till att de valde att läsa här. Och kvinnorna är i majoritet på alla de mest populära programmen.

Det visar en nybörjarenkät som genomförs av universitetet vart tredje år sedan 2015. Nu har studien som baseras på 2018 års enkät presenterats.

Sju av tio studenter menar att LU:s placering på rankinglistor väger tungt vid valet av studieort. Att få sin examen utfärdad från Lunds universitet betydde också mycket för två tredjedelar av nybörjarstudenterna.

En uppmärksam och tydlig trend nationellt under de senaste tio åren är att andelen kvinnliga studenter. I Lunds fall har andelen kvinnor ökat från 53 procent läsåret 2009/2010 till 58 procent läsåret 2018/2019. Flera av de 40 mest populära programmen i Sverige finns i Lund och på dem var kvinnorna i majoritet på samtliga: juristprogrammet (58 procent), läkarprogrammet (54 procent), psykologprogrammet (71 procent) och socionomprogrammet Lund (85 procent) och socionomprogrammet Campus Helsingborg (87 procent).

När det gäller att rekrytera svenska programstudenter med utländsk bakgrund så har Lunds universitet legat på samma nivå de senaste tio åren (ca 19 procent), medan den har ökat mer påtagligt vid landets lärosäten i stort (26 procent).

En arbetsgrupp tillsätts nu av Utbildningsnämnden för att arbeta vidare med eventuella aktiviteter och åtgärder baserade på studien. Nästa enkät är planerad till 2021.

Projektledarna Mats Benner och Freddy Ståhlberg samt projektkoordinator Malin Bredenberg.

FOTO: JOHAN BÄVMAN, KENNETH RUONA OCH PRIVAT

Fem utvecklingsområden som coronakrisen satt ljuset på

PANDEMIOMSTÄLLNING. När pandemin överraskade universitetet i våras togs nya bra beslut förvånansvärt snabbt. Men det var inte alltid lätt att förstå vilka beslut som kunde fattas på lokal nivå och det fanns en oro för vem som hade kontrollen över vilka beslut.

Det är en av slutsatserna i den så kallade lärodomsrapporten som handlar om hur universitetet hanterade omställningen efter utbrottet av covid-19 under i första hand våren, men även en bit in på hösten. Arbetsgruppen bakom rapporten representerar olika funktioner och delar av verksamheten och gruppen har identifierat fem prioriterade utvecklingsområden.

1. UNDERVISNING OCH EXAMINATION. Det första handlar om undervisning och examination och dess konsekvenser på studie- och lärmiljön. Särskilt digitala examinationer har visat sig vara en utmaning. På

vissa håll har man klarat dem bra, medan de på andra inte har fungerat. Studenterna har känt att de fått för lite information, och frågor om rättssäkerhet har uppstått. Även möjligheterna till fusk tycks ha ökat med ett större antal ärenden hos disciplinnämnden som följt.

2. DEN HYBRIDA ARBETSPLATSEN. Det andra utvecklingsområdet vänder sig till medarbetarna och handlar om utvecklingen av den hybrida arbetsplatsen med en bibehållen god arbetsmiljö. Med hybrid avses möjligheten att både kunna jobba hemifrån och vara närvarande på jobbet, liksom att ha både digitala och fysiska möten. Utmaningen här är bland annat att utveckla det digitala ledarskapet och att i en hybridsituation följa lagar och regler, hitta sätt att jobba smartare och bli bättre på att samarbeta. Rekrytering och introduktion har varit svåra att genomföra digitalt och det ställs nya krav på teknisk utrustning och support. Det är inte heller så lätt med att olika yrkeska-

tegorier haft olika förutsättningar. Även på individnivå skiljer det sig i förutsättningarna för att klara omställningen.

3. INTERNKOMMUNIKATION. Som nummer tre föreslår arbetsgruppen att den universitetsgemensamma internkommunikationen ska utvecklas. Den har länge varit eftersatt, tycker man, och vill förstärka vi-känslan och identiteten inom universitetet och därigenom öka förståelsen och tryggheten vid kriser.

4. KRISBEREDSKAP. Utvecklingen av krisberedskap och krishantering är det fjärde utvecklingsområdet och här efterlyser arbetsgruppen en robust och sammanhållen beredskap och hantering. Man tycker att krishanteringen fungerade relativt bra, men lite ad hoc. Även här visade det sig att fakulteterna, beroende på storlek och bemanning, har olika förutsättningar att hantera kriser.

5. BESLUTFATTANDE. Det femte och sista området handlar om att utveckla förmågan att fatta snabba, effektiva och rätts-säkra beslut. Detta för att vara en proaktiv och effektiv verksamhet även när det inte är kris och för att kunna hantera samhällets snabba förändringstakt när det gäller exempelvis digitaliseringen. Här handlar det om att förändra synen på beslutsfattande vilket kan vara en kulturförändring i en kritiskt granskande organisation som Lunds universitet – att testa nya alternativa sätt, börja prata om hur man verkligen vill ha det. Allt behöver inte heller vara hundra-procentigt rätt till en början, utan man kan justera om det blir fel och ge konstruktiv feedback.

MARIA LINDH

ARBETSGRUPPEN BAKOM RAPPORTEN

Arbetsgruppens ordförande var Erik Renström, före detta dekan för Medicinska fakulteten och nu rektor. I övrigt bestod gruppen av Marcus Abrahamsson (avdelningschef Riskhantering och säkerhet LTH), Anneli Carlsson (studierektor Handelsrätt), Christofer Edling (dekan Samhällsvetenskap), Jesper Falkheimer (Strategisk kommunikation), Joakim Gullstrand (prefekt Nationalekonomi), Silvana Hed (avdelningsföreståndare Konsthögskolan), Carin Jarl-Sunesson

(prefekt Biologen), Helena Josefsson (kanslichef Juridicum), Beatrice Kogg (studierektor Internationella miljöinstitutet), Susanne Kristensson (förvaltningschef), Annika Mårtensson (prorektor LTH), Maria Persson (prefekt Språk- och litteraturcentrum), Caroline Runéus (kommunikationsdirektör, sektionen Kommunikation) samt skyddsombud Ola Hall och från personalorganisationerna Helena Falk. Studentrepresentanter var Axel Syrén och Ella Sjöbeck.

Nationalekonomiska institutionens prefekt, Joakim Gullstrand, tror att den påtvingade digitaliseringen under pandemin kommer att påverka utbildningen i grunden.

FOTO: JOHAN PERSSON

Senaste årets lärdomar lyfter undervisning

PANDEMIOMSTÄLLNING. Samtal och interna kommunikationsnoder med tips och delade erfarenheter.

Det blev modellen för Nationalekonomiska institutionen som klarat den digitala omställningen bra, tycker prefekt Joakim Gullstrand, en av ledamöterna i arbetsgruppen bakom lärdomsrapporten.

Joakim Gullstrand hann bara vara prefekt i två månader innan pandemin bröt ut i mars förra året.

– Det kanske inte var så dumt egentligen för jag hade inte hunnit sätta eller vänja mig vid några andra rutiner, säger han.

Han var dock väl bekant med sin institution eftersom han jobbat där i tio år, och han lovordar det kollegiala ledarskapet.

– Det innebär att man inte är ensam i sina tankar, utan delar hela tiden erfarenheter och idéer med många andra.

För det var, som Joakim Gullstrand uttrycker det, snabba puckar och helt nya prioriteringar som gällde för nu snart ett år sedan. Ny teknisk utrustning, ny mjukvara och nya metoder krävdes för omställningen till digital undervisning. Obudgeterat förstås, men man fick omprioritera, och

det fanns lite myndighetskapital att ta av.

– Sen fick vi experimentera. Vi är ett 40-tal lärare och alla ville inte göra likadant. Vi hade god hjälp av Canvas-projektet, men främst när det gällde den tekniska delen. Det pedagogiska innehållet jobbade lärarna själva med.

– Och det var så vår egen digitala kommunikationsnod för undervisning blev till – en plattform där vi samlar våra lärares erfarenheter av digitalt lärande för att lättare kunna sprida dem till alla på institutionen, förklarar Joakim Gullstrand.

– Och nu utvecklar vi liknande kommunikationsnoder för både forsknings- och samverkansfrågor.

STUDENTERNA ÄR VIKTIGA att ha med, och institutionen har inte fått några klagomål på informationsbrist kring studierna. Där emot har man, precis som på många andra ställen, problem med den digitala examinationen.

– Tyvärr har vi även sett en ökning av antalet ärenden som gäller fusk, konstaterar Joakim Gullstrand. Framför allt i våras, men förhoppningsvis har vi kunnat öka rättssäkerheten och kvaliteten under hösten med nya examinationsformer.

Pandemin får också negativa konsekvenser för särskilt doktorander och postdoktorer. Inte för alla, menar Joakim Gullstrand, men långsiktiga negativa effekter kan uppstå för dem som nu inte har möjlighet att samla in data, utföra experiment eller bygga nätverk genom konferenser och resor. I de fall som det är tydligt att pandemin stoppar doktoranden från att bli klar i tid förlänger institutionen doktorandtiden.

– På sikt kan detta tyvärr leda till färre doktorander om ökade kostnader tvingar oss att skära ner på vårt intag, säger Joakim Gullstrand.

KOMMUNIKATIONEN med institutionens nära hundratalet lärare, forskare och administratörer har Joakim Gullstrand löst med regelbundna digitala möten, nyhetsfilmer och samtal. De digitala mötena sträcker sig från stora månadsmöten till mindre så kallade "random chats" där man slumpmässigt möter andra medarbetare i små grupper och pratar om allt möjligt. Och varje fredag har han skickat ut en nyhetsfilm.

– Istället för att skicka ut mejl så filmar jag mig och berättar om vad som är på gång och vilka beslut som tagits. Det verkar uppskattat, många ser på det, säger han, och trivs själv med den ökade variationen i kommunikationen.

Viktiga är också de enskilda samtal som Joakim Gullstrand håller med alla sina medarbetare.

– Jag tycker mycket om samtalen, eftersom jag får tillfälle att fråga och lära mig om mina kollegors vardag, säger han.

Trots att det varit och är mycket jobb med omställningen, såväl med undervisningen som administrationen som till största delen sker hemifrån, upplever Joakim Gullstrand att de flesta på hans institution tycker att pandemin har gett utmaningar att växa med.

– Mycket av det vi lärt oss under det senaste året kommer att hänga kvar och påverka utbildningen i grunden. Våra campusaktiviteter kommer förmodligen att se helt annorlunda ut – intressantare, roligare och mer dynamiska för både lärare och studenter, tror Joakim Gullstrand.

MARIA LINDH

MAX IV tillhör vinnarna i den nya forskningspropositionen. FOTO: LEIF JANSSON

Forskningspropositionen:

Mer pengar till MAX IV och pandemiforskning

FORSKNINGSSATSNINGAR. Det är en förhållandevis stark forskningsproposition som regeringen till slut presenterade strax före årsskiftet. De stora vinnarna är forskningsråden, vilket innebär att ökningen av basanslagen till lärosätena inte blir så stor – tvärt emot Strut-utredningen som förordade det motsatta.

Hur mycket det blir till varje lärosäte framgår inte. Besked om den fördelningen väntas senare i vår. I år får lärosätena dela på sammanlagt 720 miljoner kronor. Av de gemensamma medel som ska fördelas nästa år blir det 130 miljoner mindre eftersom den summan går till Mälardalens högskola som blir nytt universitet 2022. De 130 kan jämföras med 90 miljoner som Malmö högskola fick när den blev universitet 2018.

Sammanlagt innebär forskningsproppen – som redan börjat gälla och varar till och med 2024 – en höjning med 3,7 miljarder kronor. Den kvalar därmed in på en tredje

plats efter den rekordstarka från 2008 på fem miljarder och den som kom 2012 på fyra miljarder.

– I förra proppen gick 46 procent av höjningen direkt till lärosätena, men nu är den siffran nere på 25 procent, säger planeringschef Tim Ekberg.

STYR- OCH RESURUTREDNINGEN, "Strutten", som regeringen tillsatte för fyra år sedan för att ta fram ett nytt resursfördelningssystem för lärosätena, menade i sitt betänkande att de svenska lärosätena var alltför beroende av externa anslag och att basanslagen därför behövde ökas.

– Regeringen följer inte det förslaget i den här proppen, konstaterar Tim Ekberg.

Bland råden är det särskilt Vetenskapsrådet, VR, som får mycket pengar under de kommande fyra åren. Det är dock hårt styrt till vilka forskningsprofiler och områden medlen ska gå. Inte oväntat sticker virus och pandemier ut med hundra miljoner alla fyra åren.

Stor forskningsinfrastruktur är ett annat område som gynnas. Regeringen har hört sammat både LU:s och Vetenskapsrådets inspel när det gäller MAX IV. Finansieringen till MAX IV som går via VR fördelar sig med 50 miljoner i år, 55 miljoner 2022, 70 miljoner 2023 och 80 miljoner kronor 2024. Mindre laboratorier och utrustning får lärosätena som vanligt finansiera själva.

De nya medlen till lärosätena fördelas både med hänsyn till bibliometri och externa anslag, där LU kommer väl ut. Summan per student höjs från 12 000 kronor till 17 500, vilket gynnar de mindre högskolorna och universitet med lägre forskningsanslag, som därmed får ett större garanterat basbelopp.

Forskningspropositionen kompenserar även pandemins ekonomiska konsekvenser med ett extra anslag på 500 miljoner kronor i år. Av dessa får Karolinska Institutet mest, och Lunds universitet kommer som en god tvåa med 75 miljoner kronor.

MARIA LINDH

Humanister storsatsar på hållbar tvärvetenskap

FORSKNING. Nu är HT-fakulteternas strategiska satsning på fem forskningsplattformar sjösatt.

Med plattformarna hoppas fakulteterna kunna bygga upp hållbara tvärvetenskapliga forskningsmiljöer som lättare kan angripa stora frågor, eftersom de ofta inte hör hemma inom bara ett ämne.

Ett annat mål är att stärka forskare och mindre ämnen genom att de får ingå i ett större sammanhang.

– Mycket av den ledande forskningen sker idag inom större vetenskapliga miljöer och med våra fem nya miljöer hoppas vi bättre kunna konkurrera om längre programstöd hos externa finansörer, säger Johannes Persson, dekan vid de humanistiska och teologiska fakulteterna.

De nya forskningsplattformarna kan beskrivas som större tvååriga projekt som antingen för samman forskare från olika ämnen med fokus på en forskningsfråga eller bygger upp en infrastruktur som kan stödja och göra ny forskning möjlig. Plattformarna kan jämföras med regeringens satsning på de strategiska forskningsområdena, SFO:erna.

PLATTFORMARNA har valts ut i konkurrens, utan HT:s inblandning, av externa sakkunniga från Vetenskapsrådet och Riksbankens Jubileumsfond, som gått på kvaliteten på ansökningen och potentialen hos projektet.

En av de nya plattformarna som kanske kan uppfattas som lite oväntad är "Space Humanities". Den samlar forskare kring de humanistiska och sociala frågor som rymdforskningen väcker.

– Vi hade inte definierat vad plattformarna skulle handla om. Det gäller att värna den akademiska friheten, säger Johan-

De humanistiska och teologiska fakulteternas dekan Johannes Persson hoppas att den nya strategiska forskningsatsningen ska generera mer extern finansiering. FOTO: MARIA LINDH

nes Persson. I vissa fall har det i en ansökan framkommit att det gått helt under radarn att forskningen inom det området ligger så långt fram och att nätverken är större än man trott, fortsätter han.

De humanistiska och teologiska fakulteterna har inte gjort den här typen av riktade

DE FEM FORSKNINGS- PLATTFORMARNA

- DigitalHistory @ Lund – forskningsledare: Sune Bechmann Pedersen, Marie Cronqvist
- Digital Integration Across Disciplines: Advancing Cultural Heritage Documentation (DIAD) – forskningsledare: Niclas Burenhult, Nicolo Dell'unto
- Space Humanities – forskningsledare: David Dunér
- Language Acquisition, Multilingualism, and Teaching (LAMINATE) – forskningsledare: Jonas Granfeldt, Marianne Gullberg
- Christianity and Nationalism – forskningsledare: Jayne Svenungsson

satsningar för att stimulera framväxten av forskningsmiljöer tidigare.

– Vi tror att det är nödvändigt för att forskningen inom humaniora och teologi ska kunna spela den viktiga roll som den gör i samhällsutvecklingen och då behövs den här typen av miljöstöd, säger Johannes Persson.

JUST DET STRATEGISKA ARBETET för att få ännu fler externa medel över ämnesgränserna har visat sig vara framgångsrikt för HT-fakulteterna. Ett av Vetenskapsrådets projektbidrag i år gick till ett samarbetsprojekt mellan HT och Malmö universitet. Bidraget ses som ett resultat av lärosätens gemensamma ansökningar 2019 – en satsning på 500 000 kronor som visade sig ge tillbaka tiofalt.

GISELA LINDBERG

LU har ett drygt 30-tal olika administrativa datasystem. Primula är ett personal- och lönesystem där anställda t ex kan ansöka om semester, se sin lön, anmäla bisyssla, göra reseräkningar och registrera sjukanmälan.

Om floran av datasystem:

– Tjänstefel att inte reagera

Det började med ett "psykbryt" över en tjänstledighet som skulle skrivas in i Primula och slutade med en av nättidningen Curies mest lästa krönikor under 2020. Organisationsforskaren Anna Jonsson efterlyser en upprensning i våra datasystem – men också reflektion: gör rätt personer rätt saker?

Anna Jonsson är universitetslektor i företagsekonomi och forskar bland annat om lärande i organisationer. I den nämnda krönikan i Curie raljerar hon – med ironi och humor – över Lunds universitets och andra myndigheters rika flora av datasystem.

– Jag kände en sådan enorm frustration och behövde skriva av mig. Jag hade just fyllt i information om min tjänstledighet i ett annat system och så fick jag mejl om att jag skulle fylla i allt igen, i ytterligare ett system, säger hon.

Tidningen Curie publicerade krönikan och plötsligt vällde det in respons från olika håll.

– Många vittnar om att igenkänningsfaktorn är hög. Krönikeformatet är tacksamt

Anna Jonsson har fått mycket igenkännande respons på en krönika i Curie, där hon ifrågasätter myndigheters rika flora av datasystem. FOTO: SEBASTIAN BORG

på så sätt att det tillåter en ton där man får folk att le åt det sorgliga i det som beskrivs.

Anna Jonsson efterlyser en diskussion om vi gör rätt saker och där vi ser till de större perspektiven.

– Är det rimligt att vi har så här många system i universitetsvärlden? När vi forskare till exempel ska registrera våra publikationer är det multipel bokföring med flera system som inte talar med varandra. Dessutom blir det ofta fel information som knappas in. Där skulle jag vilja att vi öser mer pengar på bibliotekarierna i stället för fler system, säger Anna Jonsson och tillägger:

– Låt forskare forska, administratörer administrera. Det här är trots allt skattemedel som används på ett ineffektivt sätt. Det borde vara tjänstefel om man inte reagerar på galenskapen i detta.

Vad är det med dessa system, som Primula, som berör oss så?

– De är så många och så otroligt användarovänliga. Man går in i ett system, försöker hitta vad man ska fylla i, hittar inte riktigt, chansar, gör fel och så får man backning från administratörer som får lägga tid på att kon-

trollera allt. Och så får man försöka göra om.

Anna Jonsson och hennes forskarkolleger på Ekonomihögskolan studerar hur människor ibland lägger tid på "fel" saker. Det handlar om att vi lever i mätningens tid där redovisningen av timmar till slut kan bli en kontrollmekanism där tilliten brister, något som Louise Bringselius har skrivit mycket om.

– Det blir konsekvensen av någon slags dysfunktionell ängslighet som inte är bra för organisationen eller medarbetaren. Vi är väl alla överens om att akademien ska bidra till samhället, inte hålla på med egenkonstruerade aktiviteter, säger Anna Jonsson.

Hon drar också paralleller till Mats Alvesson och Roland Paulsens böcker om funktionell dumhet och meningslöst arbete.

– Jag tror att många känner att de inte orkar klaga och tänker "jag fyller bara i det". Forskarens främsta uppgift är att problematisera, så på sätt och vis är det förvånande att så många "bara lyder".

ANNA JONSSON POÄNGTERAR att kärnverksamhet och stödverksamhet hör ihop, men att med dagens alla system kommer vi längre ifrån varandra.

– Jag är otroligt tacksam för de administratörer som jag jobbar med. Men våra uppgifter blir roligare om vi visar tillit till varandras olika roller.

Hon efterlyser ett klimat där vi pratar mer om vem som gör vad, hur och varför.

– Jag vill att vi ska kunna resonera om förändring. Kunde till exempel statliga lärosäten tillsammans organisera sig annorlunda och rensa upp i systemen? UKÄ mäter kvalitet, kanske kunde de ta tag i frågan? säger Anna Jonsson.

Hon skrattar och säger:

– Kanske skulle man be en nationalekonom räkna på samhällskostnaden för tiden vi lägger på att förstå, fylla i och kontrollera alla system. Jag tror det är en svindlande siffra.

SYSTEMFÖRVALTAREN Pernilla Hylén vid sektionen HR svarar på kritiken:

– Jag tror att alla som arbetar i Primula håller med om att systemet lämnar mycket övrigt att önska, både vad gäller utformningen av gränssnittet, återkoppling till använd-

ren samt möjligheten att anpassa så att du uppfattar att systemet ger dig möjlighet att följa ett logiskt flöde i ditt ärende.

Men regeringen har beslutat att alla myndigheters löneadministration ska utföras av Statens servicecenter (SSC) och ju mer man centraliserar ett system desto svårare är det att ändra på det. LU fortsätter i och med övergången till SSC att använda Primula.

– När LU i vanliga fall handlar upp IT-tjänster kan vi ställa krav, exempelvis på användbarhet. Med SSC har vi som myndighet inte så stora möjligheter att direkt påverka användbarheten i systemet.

Ändå gör de på LU som arbetar aktivt med SSC Lönetjänster vad de kan för att få till förbättringar. Alla anslutna myndigheter arbetar enligt det SSC kallar Samverkansmodellen.

– Om våra medarbetare har förslag på förbättringar kan de vända sig till sin fakultetsrepresentant för Primula som tar det vidare till oss.

IT-DIREKTÖR John Westerlund vid sektionen LDC svarar:

– Vi dras med ett system som bara klarar det rudimentära och med ett gränssnitt som inte är modernt alls.

Primula specialbyggdes i slutet av 90-talet som ett lönesystem för högskolesektorn. Sedan har man byggt på med fler funktioner och fler användare. Från början var det enbart lönehandläggare som arbetade i det, men idag är självhanteringen stor.

– Problemen för användaren uppstår när vi går över till självrapportering i ett system, där vi förutsätter att alla ska kunna gå in och göra någonting. De flesta lärare använder bara en del av de här systemen. Det är inte för många eller fel system bara för att LU har en lång systemlista som helhet.

SJÄLVRAPPORTERINGEN för reseräkningar kom till för att man ville skära bort antalet administratörer som jobbade med det; i stället ville man att de pengarna skulle gå till forskningen. Det är två motverkande krafter och en diskussion som har pågått länge.

– Vissa tycker det är okej att vi inte har administratörer som gör det, då får man mer pengar till forskningen, men då måste också

IT-direktör
John Westerlund.

forskarna administrera mera. Det är priset man får betala.

LDC försöker successivt jobba bort att man måste uppgge en sak i flera system genom att ha integrationer mellan systemen. Men ofta är det någon del som gör att det är svårt att bara plocka den rakt över.

– Vi har de senaste åren samarbetat mycket mellan de olika centrala funktionerna och fakulteternas IT. Men eftersom fakulteterna ofta gör på olika sätt så är det inte alltid så lätt att hitta de gemensamma nämnarna.

Ska vi kunna ha effektiva systemstöd får vi acceptera hur de ser ut, även om passformen inte är perfekt, menar John Westerlund.

– Sedan får vi lägga mer krut på system som vi kan påverka, som Canvas och vissa forskningssystem – de som många använder mycket – och lägga mindre krut på dem som många använder, men lite.

STATENS SERVICECENTER har höjt sitt nöjd kund-index de senaste åren. 78 procent anger att de är nöjda med lönetjänsterna. Just reseräkningarna sticker dock ut: där hamnar 55 procent på grönt, 26 procent på gult och 19 procent på rött i mätningarna.

– Här har vi en utvecklingspotential. Reseräkningarna ingår i den nya webb som leverantören TietoEvy arbetar med. Det kommer att komma ett nytt användargränssnitt för Primula, säger marknadschefen Charlotte Johansson Ahlström vid SSC.

Anpassningar för ny lagstiftning har skjutit fram lanseringen av det nya gränssnittet och något specifikt datum finns i dag inte.

LOUISE LARSSON

Kurage och kar

Det finns en kraft i ceremonier som talar till känslorna mer än till intellektet. Det tycker nyinstallerade rektorn Erik Renström som ser värdet i de akademiska traditionerna. Men i hans ledningsgrupp blåser det nya vindar med värdeorden kurage och karaktär och en vicerektor får som särskilt uppdrag att arbeta med dessa tillsammans med kommunikation.

Det vill jag se mer av här på universitetet. Medarbetare som vågar stå upp för sina åsikter och föra fram dem på ett respektfullt sätt. Och även lyssna på andras argument, säger han.

Det handlar mycket om respekt och öppenhet även när Erik Renström talar om arbetsmiljön. Och arbetsmiljön återkommer han ofta till under intervjun som genomförs bara några dagar efter att han tillträtt. Framför honom ligger sex år som rektor.

Bakom sig har han tjugo år av framgångsrik medicinsk forskning. Men det var ingen självklarhet att han skulle göra karriär inom akademien. Det var nära att han blev journalist.

– Jag sökte och kom in på Journalisthögskolan och valde mellan den och läkarlinjen.

Vitt skilda områden kan tyckas, men Erik Renström menar att båda professionerna förenas i hans intresse för människor. I testerna som föregick rektorsjobbet fick han reda på att han har en stark social ådra samtidigt som han är snabbtänkt och ambitiös.

– Om jag inte vore så social skulle jag

Erik Renström installerades i en tom aula där han fick ta emot rektorskedjan av företrädaren Torbjörn von Schantz.

nog kunnat vara en ganska odräglig person, funderar han, men tillägger att han trivs rätt bra i sitt eget sällskap. Jag kan vara riktigt rolig, säger han och skrattar gott åt den spontana reflektionen.

I PERSONLIGHETSTESTET framkom också att han är beslutsför, men kan riskera att bli för impulsiv, vilket han lagt på minnet och ska akta sig för. Han säger också att det inte är naturligt för hans personlighetstyp att slaviskt följa alla regler.

– Men så klart följer jag alla de regler som har med myndighetsansvaret att göra, och jag är också noga med att handläggning av ärenden sker enligt regelboken. Det skapar tydlighet och rättvisa, säger han bestämt.

Erik Renström kan se det oförenliga med att både vara en myndighet och en fri akademi. Han ser också en vilja till politisk styrning, liksom risken att universitetet blir slagträ i olika debatter.

– När det går för långt krävs det kurage, att vi markerar och står upp för vår frihet och vårt oberoende, säger han, och ser gärna att universitetet blir en starkare röst i samhället.

Själv måste han vara opolitisk menar han, men enskilda medarbetare har rätt att säga och tycka vad de vill så länge de håller sig inom lagens gränser. Och han tycker att det i alla lägen är viktigt att skilja på åsikter och fakta.

I DEN NYLIGEN FRAMLAGDA forskningspropositionen är regeringen generös med medel till forskningsråden. Men pengarna är i stor utsträckning öronmärkta för vilken typ av forskning de ska gå till.

– Man kan svära över styrning som blir klåfingrig. Men för vår del kan vi vara tack samma för öronmärkningen till MAX IV.

Apropå forskningen så har just den digra forskningsutvärderingen RQ20 landat på rektors skrivbord. Här finns en mängd rekommendationer på förbättringar inom olika områden, särskilt rekrytering. Tydligare övergripande strukturer efterlyses också inom styrning, organisation, samverkan och infrastruktur. Erik Renström menar att RQ20 kommer att sysselsätta universitetsledningen under lång tid framöver och att rekommendationerna ska följas.

Han koordinerade diabetesmiljön Exodiab fram till 2018. Och de starka forskningsmiljöerna nämns i positiva ordalag i rapporten, men mindre positivt är att de inte kommer utbildningen tillräckligt till godo. Erik Renström ser att sammanflätningen av forskningen och utbildningen överlag kan utvecklas på universitetet.

– Utbildningen utvecklas kraftfullt, men för att nå högsta kvalitet behöver studenter komma i kontakt med de främsta

aktär

Rektor Erik Renström i trappan i Wrangel, där rektor med kansli sitter tills Kungshuset är färdigrenoverat hösten 2022.

- forskningsledarna och ta del av deras kunskap. Inte minst för att få förståelse för forskningsprocessen.

När det gäller den tillämpade forskningen tycker Erik Renström att all uppmuntran till studentinnovationer främjar det syftet, liksom kurser på grundutbildningsnivå i exempelvis entreprenörskap. På frågan om hur tillämpad forskningen bör vara, svarar han att det måste finnas en balans mellan den och grundforskningen.

– Men vi är nog som mest samhällsnyttiga när vi inte försöker vara det, säger han. Det kan vara en utmaning att kommunicera till omvärlden, vilket visar på betydelsen av det nya vicerektorsområdet kommunikation tillsammans med kurage och karaktär.

ERIK RENSTRÖM trivdes bra i rektors ledningsråd, RL, där han varit med i egenskap av dekan för Medicinska fakulteten under de senaste tre åren. Han uppskattar diskussioner med kollegor som har andra perspektiv och utmaningen att sätta sig in i dem. Han är inte heller rädd för konfrontationer.

– Det kan ju inte bara vara vaniljsås utan gärna finnas ett stänk av bourbon och lite hetta, tycker han.

Han tycker att det är ett gott betyg åt RL att så många andra av dekanerna sökte rektorstjänsten. Men en svaghet, så klart, säger han, att ingen utanför universitetet anmälde sitt intresse för den.

REDAN EFTER DE FÖRSTA DAGARNA är Erik Renström klar över att rektorsjobbet, rent praktiskt, till stora delar handlar om att sitta i möten och svara på mejl.

– Man måste gilla möten om man ska vara rektor. Och det gör jag. Man träffar många människor som man annars inte hade träffat, säger han, och menar att det även gäller representationsuppdragen som lär bli många framöver.

När han är ledig gillar han att vara utomhus. I Landskrona där han bor springer och promenerar han i skogen och längs havet, gärna flera gånger om dagen. Han har ingen hund, men ler och säger att om han hade haft någon hade den varit mycket välmotionerad.

I huset Wrangel på Biskopsgatan, vari-

Erik Renström har installerat sig i rektorsrummet i Wrangel.

från Erik Renström sköter sitt ämbete i väntan på att Kungshuset är färdigrenoverat, skvallrar klädhängaren om den nye rektorns intresse för kläder. En tvärrandig glad halsduk hänger tillsammans med hans eleganta ytterrock. Alltid välklädd.

– Njae, kanske mer genomtänkt klädd. Jag orkar inte gå i affärer i timmar för att välja, men jag tycker det är kul med kläder – det gör mig glad.

Han tycker också att det är roligt med gamla hus, gärna renoveringsobjekt. Men hans fru tycker mest att han är i vägen när det

ska renoveras. Han får inte ens arbetsleda...

Nu har han i alla fall ett stort bygge med 8 000 anställda och 40 000 studenter att leda. Han konstaterar att han tack och lov inte är ensam om det. Allra närmast har han prorektor och de fem vicerektorerna med ansvar för universitetets viktigaste uppgifter fördelade mellan sig.

– De har mer rollen av utförare medan min roll är att knyta ihop deras arbete och ge det övergripande mål och mening.

**TEXT: MARIA LINDH
FOTO: KENNET RUONA**

Ny universitetsledning på plats

Förutom rektorn Erik Renström och prorektorn Lena Eskilsson, består universitetsledningen av fem nya vicerektorer med olika ansvarsområden. Den enda som sitter kvar i universitetsledningen oavsett rektorsbyte är förvaltningschefen, Susanne Kristensson.

LENA ESKILSSON **Prorektor**

Lena Eskilsson är fil dr i kulturgeograf och i ekonomisk geografi och är sedan 2014 verksam vid Institutionen för service management och tjänstvetenskap på Campus Helsingborg. Hon är mångårig lärare och forskare och har haft flera ledningsuppdrag vid Lunds universitet som studierektor, vicedekan och senast prodekan på Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Lena Eskilsson har även varit vice ordförande i universitetets utbildningsnämnd de senaste åren och akademisk ledare för delprojekt 2 inom EUGLOH – European University Alliance for GLOBAL Health, ett tvärvetenskapligt projekt mellan fem lärosäten i Europa som vill ta sig an samhällsutmaningar inom global hälsa.

KRISTINA ENEROTH **Vicerektor för samverkan och internationalisering**

Kristina Eneroth är docent i företags ekonomi. De senaste

åren har hon varit prorektor vid Ekonomihögskolan med speciellt ansvar för internationella frågor, utbildning och externa kontakter. Hon kommer att arbeta med

samverkan och hur universitet kan skapa nya vägar framåt tillsammans med organisationer och företag.

JIMMIE KRISTENSSON **Vicerektor för kommunikation, kurage och karaktär**

Jimmie Kristensson är docent i vårdvetenskap och har varit ansvarig för sjuksköterskeprogrammet. De senaste tre åren har han haft uppdrag som vicedekan med ansvar för medarbetarskap och etik på Medicinska fakulteten. Han kommer att fokusera på frågor runt arbetsmiljö, ledarskap, intern kommunikation, jämställdhet och lika villkor.

PER MICKWITZ **Vicerektor för forskning, hållbarhet och campusutveckling**

Per Mickwitz är professor i miljöpolitik och fram till 2019 arbetade han som

forskningsdirektör för Finlands miljöcentral i Helsingfors. De senaste två åren har han bott och arbetat i Lund, som föreståndare för Internationella Miljöinstitutet, IIIEE. Per Mickwitz är även vice ordförande för den finska motsvarigheten till Vetenskapsrådet, Finlands akademi.

ANN-KRISTIN WALLENGREN **Vicerektor för utbildning**

Ann-Kristin Wallengren är professor i filmvetenskap och har undervisat sedan

början av 1990-talet. Hon har varit studierektor, biträdande prefekt och de senaste tre åren prodekan på HT-fakulteterna. I sin forskning inriktar hon sig på filmmusik, experimentella metoder, frågor om identitet och ideologi och filmstjärnor. Tidigare har hon haft uppdrag i en beredningsgrupp på Vetenskapsrådet och varit gästlärare vid University of Washington och gästforskare vid University of Southampton.

VIKTOR ÖWALL **Vicerektor för infrastruktur och digitalisering**

Viktor Öwall har varit dekan och rektor vid LTH mellan 2015 och 2020. Han disputerade 1994 inom elektronikkonstruktion och 2010 blev han professor. Han kommer att ansvara för infrastruktur och digitalisering och är också mycket engagerad i LU:s etablering i Science Village och campusutveckling sedan sin dekantid.

SUSANNE KRISTENSSON **Förvaltningschef**

Sedan 2012 är Susanne Kristensson förvaltningschef och ingår i universitetsledningen. Hon svarar under rektor

för universitetets administration och ekonomi samt för den universitetetsgemensamma förvaltningen. Susanne Kristensson är jurist och har tidigare bland annat varit verksam vid FN:s råd för mänskliga rättigheter och vid Polismyndigheten i Skåne. Innan hon blev förvaltningschef arbetade hon som jurist och chefsjurist vid LU.

Farshid Jalalvand har disputerat på infektionsbiologi och vaccinutveckling och varit en flitig gäst i media under debatten om vaccin mot covid-19.

– När man som jag jobbar med vaccin och förstår hur det fungerar, känns det viktigt att försöka förklara så att människor tar beslut på rätt grunder, säger han.

Allas ansvar att vaccine

Mycket av kritiken mot vacciner sker på sociala medier och informationen är ofta känslomässig istället för att hänvisa till fakta från pålitliga källor. Många av Farshid Jalalvands vänner har hört av sig och frågat om covid-19-vaccinet och när hans artikel om narkolepsi och vaccin publicerades var det många som ville intervjua honom. Och så snurrade mediehjulet igång på allvar.

HAN FÖRSTÅR ATT FOLK ÄR RÄDDA. Våra hjärnor är utformade för att registrera fara och koppla ihop det med en händelse. Vaccinet mot svininfluensa kom snabbt och de, ofta unga människor, som fick narkolepsi drabbades hårt. Det är därför lätt att generalisera så att den faran gäller alla vacciner.

– Av de nästan sex miljoner svenskar som fick Pandemrixvaccinet mot svininfluensa, utvecklade 400 personer narkolepsi – det vill säga 1 av 10 000. Vaccinet byggde på teknologi från vaccin för säsonginfluensa som inte testas som ett vanligt vaccin – då hade säsongen varit över innan alla studier varit klara.

För att få narkolepsi måste man ha en viss genetisk uppsättning och man tror att det var viruskomponenten i vaccinet som gjorde att människor blev sjuka. Det betyder att om dessa personer

För att få bukt med pandemin krävs det att tillräckligt många vaccinerar sig, säger vaccinforskaren Farshid Jalalvand.

FOTO: MAHENDAR KADARI

”Pandemin är en påminnelse om vår biologiska verklighet, om att livet inte är givet, säkert eller en fest. Att ha roligt är ingen rättighet, för det finns inga rättigheter i naturen.”

hade fått svininfluensa, hade de också utvecklat narkolepsi.

– Det är inte acceptabelt på något sätt och vaccinet mot svininfluensan hade aldrig kommit vidare i en klinisk prövning om man misstänkt detta. Men det finns ingen allmän korrelation mellan vaccin och fara. Ser man på helheten är vaccin säkra, effek-

tiva och hjälper oss att rädda liv.

Det finns flera faktorer till att man lyckats fram ett vaccin mot covid-19

så snabbt. Dels är det ren tur. När man ska producera ett vaccin jämför man de olika proteinerna på virusets yta för att se att de inte liknar något annat protein i människokroppen. Man testar även så att immunförsvaret reagerar tillräckligt. Fungerar det inte med det första proteinet måste man gå tillbaka och välja ett annat och fortsätter sedan så tills man träffar rätt. I detta fall hittade man direkt spikeprotein som sitter på coronavirusets yta, vilket fungerade mycket väl. Det har även lagts ner mycket resurser och pengar på vaccinforskningen, samtidigt som den byråkratiska processen runt framtagandet har fått högsta prioritet.

– Vi har också turen att corona inte är ett virus som muterar i någon hög grad. Hade det gällt hepatit C eller HIV hade vi aldrig kunnat få fram ett vaccin så här snabbt.

SISTA DELEN i att framställa ett fungerande vaccin är att ge det till en grupp människor för att se om det har någon verkan och sedan jämföra med en lika stor grupp som endast får placebo. Eftersom det är oetiskt att aktivt smitta människor med coronavirus, får människor helt enkelt leva sina liv som vanligt och så ser man vilken av grupperna som får flest sjukdomsfall. Drygt 20 000 personer fick vaccin mot covid-19 och lika många fick placebo. Det är många fler än vad som är brukligt i vaccinationsstudier, vilket gör att man mycket bättre kan fånga upp eventuella biverkningar. På grund av pandemins snabba smittspridning fick man redan efter drygt fem veckor de 150 fall som statistiker bestämt skulle ses som ett mått

på signifikans. 140 insjuknade i placebo-gruppen och endast 10 i vaccinationsgruppen. Ett effektivt vaccin hade tagits fram. De vanligaste biverkningarna, som försvunnit efter några dagar, är smärta där man fått sprutan, trötthet, huvudvärk, muskel- och ledvärk, frossa och feber. Några fall av allvarigare biverkningar har rapporterats in och Läkeemedelverket utreder nu om det är kopplat till vaccinet.

– Det är inte märkligt att man observerar sjukdomsfall när man samtidigt följer hälsostatus för tiotusentals, framförallt äldre vaccinerade patienter. Om den gruppen jämförs med en likvärdig ovaccinerad grupp hittar man med största sannolikhet liknande antal sjukdomsfall.

FARSHID JALALVAND har inte träffat sina vänner på snart ett år och hans barn har inte heller kunnat hälsa på sina mor- och farföräldrar under pandemin. Självklart tycker familjen att det är otroligt påfrestande, men precis som de flesta andra gör de vad de kan för att begränsa smittspridningen. Farshid Jalalvand blir dock förvånad över att det finns människor som vägrar att göra inskränkningar i sitt liv. Han menar att det nästan är som om civilisationens framsteg har övertygat oss om att vi har förtjänat vår nuvarande tillvaro.

– Vårt ekonomiska välstånd har gjort att vi vant oss vid en relativt problemfri existens med god hälsa, bra ekonomi och rik fritid. Pandemin är en påminnelse om vår biologiska verklighet, om att livet inte är givet, säkert eller en fest. Att ha roligt är ingen rättighet, för det finns inga rättigheter i naturen.

MEN DET ÄR INTE BARA ÄLDRE och multisjuka som avlidit i covid-19. Yngre med nedsett immunförsvaret har också dött och barniva är överbelagd med barn som fått den allvarligt inflammatoriska sjukdomen MIS-C till följd av covidinfektionen. Dessutom är sjukvården överbelastad, folks operationer och återbesök ställs in och det rapporteras färre diagnostiserade cancerfall än normalt. Alla resurser går åt till pandemin.

– Men det största hotet är den sociala oron. Det hade hotat hela samhällets struktur om vi inte hade haft restriktioner som

FARSHID JALALVAND

FAMILJ: Fru och två barn på 8 och 1 år.

YRKE: Biträdande forskare i klinisk mikrobiologi, Malmö. Forskar på hur man genom att utveckla säkra vacciner kan förhindra luftvägsinfektioner som orsakar öron- och ögoninflammation. Kulturskribent för Sveriges Radio, Sydsvenskan och Expressen.

ÅLDER: 36 år.

BOR: Malmö.

FÖDD: I Iran, kom till Sverige vid tre års ålder.

GÖR PÅ FRITIDEN: Läser filosofi, historia och vetenskap.

DRÖMMER OM: Att kunna etablera mig som självständig forskare trots den tuffa konkurrensen.

MARDRÖMMER OM: Att komma för sent och inte vara tillräcklig. Prestationsångest är mitt "default-mood".

gör att vården kan hjälpa dem som mest behöver det.

Flockimmunitet krävs för att få bukt med pandemin och för det behöver tillräckligt många vaccineras sig.

– Annars kommer pandemin kvarstå – och restriktionerna. Det är allas ansvar. Så enkelt och svårt är det, avslutar Farshid Jalalvand.

ÅSA HANSDOTTER

VACCINUPPFÖLJNING

Regeringen beslöt den 12 januari att avsätta 100 miljoner kronor till forskningsstudier för bred uppföljning av covid-19-vaccinerna och på så sätt bidra till att kunskapen om sjukdomen ökar. Vetenskapsrådet får nu i uppdrag att förbereda finansiering av uppföljningsstudierna.

Farshid Jalalvand ger svar om vaccinet mot covid-19

Stämmer det att det är kroppens immunförsvaret som gör en sjuk i covid-19?

– Ja, det stämmer. Ett bra immunförsvaret gör att du får en infektion som sedan läker ut. Men hos vissa människor spårar immunförsvaret ur. Virusets bidrag till det genom att manipulera försvaret på olika sätt. Hur sjuk man blir beror på genetik, blodgrupp och vilken infektionshistoria man har.

Hur länge är man immun efter vaccineringen?

– Det vet man inte än eftersom vaccinet är så nytt. Man har bara hunnit följa de första vaccinerade som fick vaccinet i slutet på förra året, alltså i några månader. Om man märker att antikropparna sjunker efter 12 månader behöver man eventuellt fylla på och vaccinera sig en gång till.

Hur ska vi stoppa mutationer?

– Vid ett starkt antikroppssvar vid covid-19 dör även alla eventuella mutationer. Hos en människa med nedsatt immunförsvaret och svagt antikroppssvar, kan mutanter uppstå som sedan kan smitta vidare. Det finns ett par olika muterade variationer. Ju snabbare vi får flockimmunitet, desto mindre risk är det att farliga mutanter uppstår.

Vad är mRNA och hur fungerar det?

– Våra celler innehåller olika ribonukleinsyror (RNA) med olika uppgifter. Med en specifik kod kan cellen producera de proteiner som kroppen behöver. Det finns tre sätt att föra in vaccinet i kroppen där mRNA är det mest effektiva men också det dyraste. Det här är första gången man använder mRNA vid

vaccinering. Molekylen är ganska instabil vilket gör att den lätt faller sönder av värme och därför måste hanteras vid -80 grader. När mRNA i vaccinet tar sig in i våra celler börjar de att tillverka spikeproteinet. När kroppen byggt upp virusproteinet lär sig vårt immunförsvaret att känna igen virusproteinet och försvaret svarar sig mot det.

Vad innehåller mRNA-vaccinet?

– Vaccinet är helt syntetiskt och innehåller inga levande partiklar, ägg eller konserveringsämnen. Förutom mRNA innehåller vaccinet även:

- Fyra fetter som tillsammans bildar den fettdroppe som omsluter de delar av mRNA som finns i vaccinet
- Fyra salter som ger vaccinet rätt pH
- Socker för att stabilisera mot ljus, värme, kyla
- Vatten och koksalt för att späda vaccinet till rätt koncentration

Har vaccinet mot covid-19 olika effektivitet?

– Både Pfizers och Modernas vacciner, som använder mRNA, har en effektivitet på 95 procent medan Astras, som använder virusvektorer, ligger på runt 70 procent. Det har även kommit ett nytt kinesiskt vaccin med 50 procents effektivitet. Självklart hade ett vaccin med 95 procents effektivitet varit att föredra, men dessa privata företag kommer inte att kunna leverera vaccinet så att det räcker till alla. WHO har meddelat att 50 procents skydd är "good enough" – det är bättre än ingenting och att de som insjuknar blir inte lika sjuka. Det bidrar också till att så fort som möjligt skapa flockimmunitet.

ÅSA HANSDOTTER

Så resoner

Ett engagemang i alternativ hälsa och en skepsis mot myndigheter, politiker och läkemedelsbolag tycks förena den heterogena gruppen av vaccinskeptiska.

– Många av dem är inte rädda för att bli smittade av infektionssjukdomar, för de är övertygade om att det inte kommer hända, säger etnologen och medievetaren Mia-Marie Hammarlin, som är i början av ett projekt om vaccinationskritik.

Det fyraåriga projektet "Rumour mining" om antivaccinationsaktiviteter on- och offline startade i våras och har på grund av covid-19, ironiskt nog, blivit lite försenat. Projektet kommer bland annat att göra 30–40 kvalitativa intervjuer samt deltagande observationer. Av de åtta vaccinskeptiska personer som Mia-Marie Hammarlin hunnit intervjua har, till skillnad från i USA, ingen varit organiserad. I Sverige tycks antivaccinationsengagemanget kanaliseras genom kritiska facebookgrupper och öppna forum på nätet.

För antivaccinationsrörelsen växer på nätet, både i Europa och USA. Vaccinations-tvekan är många gånger ett uttryck för ett samhälls- och politiskt engagemang, fortsätter Mia-Marie Hammarlin.

– Jag kallar dem vaccinationsengagerade. De är ofta mycket pålästa. En kvinna visade upp väl lästa tjocka, amerikanska, populärvetenskapliga volymer med massor av färgglada lappar som stack upp.

HENNES INTERVJUER visar hittills att man inte kan tala om att vaccinskeptikerna skulle ha en homogen bakgrund. De har olika resurser och utbildningar – hon har mött allt från sjuksköterskor till ingenjörer.

– Det finns en röd tråd, och det är kopplingen till alternativ hälsa och en skepsis till skolmedicinen. Många av dem tror inte på att vacciner skyddar, utan menar att de all-

ar vaccinskeptikerna

”En ung kvinna som jag träffade hade helt slutat konsumera traditionella medier. Hon menade att hon kände sig lugnare av att enbart konsultera de vaccinationskritiska facebooksidorna.”

varliga infektionssjukdomarna försvunnit på grund av ökad hygien. Det går hand i hand med en mycket stark tro på immunförsvaret.

Vilka biverkningar kan man få?”, ”Vad är det för onaturliga kemikalier man sprutar in?” och ”Är det onödigt att vaccinera sig?” är några frågor som vaccinskeptiska ställer sig, enligt Mia-Marie Hammarlin. FOTO: ANNA AATOLA

Det kan klara nästan allt om man bara tar hand om det på rätt sätt, säger Mia-Marie Hammarlin.

En del av motståndet kan tolkas som en kritik mot kapitalismen.

– Föreställningen att läkemedelsföretagen bara vill tjäna pengar på folks rädsla och att man därför inte kan lita på vaccin är väl spridd. I sin mest extrema form tror man på något plan att staten, myndigheterna och politikerna, medvetet eller omedvetet, lurar medborgarna och att de själva är de enda som ser detta.

Bland dem finns ofta också en övertygelse om att vaccin kan ge allvarliga biverkningar, vilket kan leda till ångest. Speciellt över att låta vaccinera sina barn.

– Att Läkemedelsverket kunde visa en ökning av narkolepsifall hos bland annat barn efter svininfluansan, har gjort eventuella biverkningar till ett mycket starkt argument mot nya vaccin, säger Mia-Marie Hammarlin.

HISTORISKT SETT är vaccinationsrädsla inget nytt. Redan när smittkopporna härjade på tidigt 1800-tal fanns kritiska röster mot tvångsvaccinering och då i form av politisk satir.

– Det kritiska samtalet har alltid funnits. Att vaccin tas preventivt innebär att det finns en viss kalkylerad risk för biverkningar.

Nu sker samtalet om vaccinsens farlighet eller verkningslöshet via de många starkt emotionella och rörande berättelser som lätt hittas online.

– Det är en ”kompis till en kompis barn” som har blivit sjuk eller fått skador och så vidare, säger Mia-Marie Hammarlin. Den to-

tala avsaknaden av berättelser om hur till exempel vaccin mot röda hund, mässling eller polio räddat miljoner människor från stort lidande och död, är slående. Men ur ett historieberättarperspektiv är det såklart ingen nyhet att någon förblev frisk, fortsätter hon.

De sociala medierna gör att man inte behöver känna sig ensam i sin skepsis gentemot vaccin. De globala antivaccinationsklusterna på nätet är många och länkar till varandra, vilket inte är fallet vad gäller skolmedicinens information om vaccination och vaccinering.

– En ung kvinna som jag träffade hade helt slutat konsumera traditionella medier. Hon menade att hon kände sig lugnare av att enbart konsultera de vaccinationskritiska facebooksidorna.

I DISKUSSIONSFORUM i Sverige på nätet har debatten under covidvaccineringen varit högljudd och inte helt utan påhopp mellan de som vill vaccinera sig och de vaccinationsrädda.

– Det finns ofta en ganska liten förståelse för att man inte vill vaccinera sig. Det är stigmatiserande i samhället att vara vaccinationsvägrare. Så jag är oerhört tacksam att våra informanter faktiskt vill låta sig intervjus av oss forskare, ett förtroende vi värder genom att lyssna mycket noga och nyfiket på deras åsikter och funderingar. Bara så kan ny kunskap uppstå.

GISELA LINDBERG

PROJEKTET RYKTESMINERING

- 4-årigt projekt finansierat av Riksbankens Jubileumsfond.
- Ett mixade metoder-projekt mellan språkteknologi, etnologi och medievetenskap.
- Projektet består av intervjuer, fältarbete samt insamling och bearbetning av större mängder digitalt material.

Reseguide till framtiden

Forskaren Paul Raven och hans kollegor menar att många av dagens framtidsberättelser är antingen utopiska eller dystopiska. Speciellt när det gäller klimatet. Deras ”Lonely Planet” från 2045 vill bjuda på mer realistiska bilder av framtiden.

Utopi och dystopi är två extrema motpoler. Jag tror vi behöver berättelser som både är mer realistiska och mer inkluderande än de vi har idag, säger Paul Raven, forskare vid Statsvetenskapliga institutionen.

Han förklarar: klassiska utopier, som Thomas Mores bok *Utopia*, som publicerades 1516, utspelar sig ofta på en ö, eller i rymden, i miljöer som inte har en historia. I en sådan framtid kan man rulla ut storskaliga tekniklösningar utan att behöva tänka på sociala aspekter som klasskillnader, orättvisor och politik. I en dystopi är världen nattsvart och nära undergång.

– Båda världsbilderna glömmar att förändring är något som sker stegvis, där vi människor och våra beteenden har en avgörande roll för hur saker och ting blir. Speciellt utopier kan göra folk misstänksamma och mindre förändringsbenägna. Idag ser många modeller av smarta städer nästan ut som datorspel.

MED DEN FIKTIVA RESEGUIDEN *Rough Planet Rotterdam 2045* ville Paul Raven och hans kollegor istället testa att skapa en framtidsberättelse som ligger närmre vår egen verklighet – för att göra det enklare för människor att ta till sig hur ett liv utan olja, gas och diesel skulle kunna se ut.

Reseguiden är baserad på dagens Rotterdam i Holland, med skillnaden att staden är helt fossilfri och att året är 2045. Vardagen karaktäriseras av återbruk, återvinning, grön teknik, nya sätt att resa och hållbar matproduktion. I Rotterdam kan du äta gourmetost gjord av alger, smaka på artificiellt kött eller ta en paus för att titta på alla de djur som har flyttat in i de gamla biltunnlarna. Du kan även besöka flytande bondgårdar gjorda av plastavfall, elektrifierade med sol och bevattnade med saltvatten, handla böcker gjorda av hållbart papper och se kultur tillägnad järnet, plasten och bilen.

PÅ ETT SÄTT ÄR STADEN en utopi eftersom den har lyckats nå klimatmålen och bli fossilfri, berättar Paul Raven. Samtidigt har klimatförändringarna påverkat livet för invånarna. På sommaren är det till exempel så varmt att det inte går att vara ute vid vissa tider.

Ett syfte med guiden är att visa att man kan ha kul i en fossilfri stad. Se kultur, äta gott, och handla hållbart. BILD: SJEV VAN GAALEN

Paul Raven är forskare vid Statsvetenskapliga institutionen och medförfattare till framtidens reseguide. Han är också science fiction-författare. FOTO: PRIVAT

– Vi ville visa att Rotterdam är en stad som får saker gjorda, trots det påverkade klimatet. Istället för en utopi, som aldrig kan vara ett slutmål, har vi skrivit fram en stad där invånarna har anpassat sig. Vi har också försökt föreställa oss hur tekniska lösningar kan skapa nya sätt att bete sig.

ATT BERÄTTELSEN ÄR EN RESEGUIDE är ingen slump – det är ett format som de flesta kan känna igen sig i. Berättarrösten är varm, rolig och ibland lite raljerande. Paul Raven, som också är science fictionförfattare, ville gärna inkludera grepp från litteraturen. Inte minst ett enklare språkbruk utan abstrakta termer och svåra ord.

OM RESEGUIDEN

Rough Planet Rotterdam 2045 togs fram inom det nyligen avslutade EU projektet REINVENT. En rad workshoppar inom ramen för samverkansinitiativet Narrating Climate Futures ligger till grund för innehållet i reseguiden, där varje exempel åtföljs av vetenskapliga fotnoter. Deltagarna, som representerar områden som resande och teknik, statsvetenskap, hållbarhetsvetenskap och litteraturvetenskap, ombads diskutera hur livet i en europeisk stad år 2045 kan komma att se ut. Reseguiden är producerad av Paul Raven och Johannes Stripple vid Statsvetenskapliga institutionen samt Ludwig Bengtsson Sonesson, då projektassistent. Läs mer om REINVENT och ladda ner och läs reseguiden (på engelska) på www.reinvent-project.eu/rough-planetguide.

– I sig själv kan inte reseguiden göra någon skillnad för klimatet: vi vet inte ens om den kommer att bli läst. Men som ett arbetsätt och en inspiration till andra som vill utforska sätt att föreställa sig framtiden kan den vara till stor hjälp.

NOOMI EGAN

En vänlig vaktmästares småprat under en bårtransport till röntgen. Det gjorde skillnad för Nils Ståhl, till vardags överläkare vid Neurokirurgen och forskare vid LU, men just då covidpatient med ansträngd andning och oro för sina lungor. – Jag blev påmind om hur viktigt det är med patientbemötandet, säger han.

Ombytta roller

I dag, nästan helt återställd, tycker Nils Ståhl att han kom lindrigt undan. Han slapp respiratorn och det blev bara några dygns sjukhusvård. Med ombytta roller. Mellan en tisdag och en fredag i mitten av november, ett stenkast från sin egen klinik, var det han som låg i sjukhusängan och väntade på besked om sitt tillstånd och beslut om hur han skulle vårdas. Isolerad på Infektionskliniken var han utlämnad till personalen i de vita kläderna.

– Det betydde mycket om de presenterade sig och berättade vad de skulle göra istället för att bara komma in och göra det, säger han.

DETALJER SPELAR ROLL i känsliga lägen, menar Nils Ståhl, och berättar om de två timmarna han väntade på akuten.

– Ett larm som hakat upp sig med ständigt upprepande signaler kändes till slut som kinesisk tortyr. Och även om jag förstår att det måste vara spartanskt på akuten så behöver det kanske inte vara fullt så trist som det är där...

För Nils Ståhl kom dock covid-19 inte som en överraskning. Han var beredd på pandemin både första och andra gången.

– Tidigt i våras hörde jag en intervju med en sydkoreansk smittskyddsläkare och jag förstod att det bara var en tidsfråga för vår del. Och jag trodde heller aldrig på att vi skåningar skulle vara särskilt duktiga på att skydda oss. Det var ju bara det att viruset inte hade hunnit hit i våras, säger han, som

snarare var förvånad över att Sverige inte reagerade kraftigare från början.

– Hela tiden har det känts som om vi har legat steget efter resten av världen!

FÖR HANS EGEN DEL började det med lite "frökenhosta" en eftermiddag då han var i Landskrona och opererade. När han körde hem till Lund kände han sig frusen. Senare på kvällen fick han frossa och tog tempen som visade på över 39 grader. Han testade sig dagen efter och fick misstanken om covid-19 bekräftad. Smittspårningen sattes igång omedelbart. Han hade haft många patientkontakter dagarna innan, men tack och lov inte smittat någon.

KAFFET SMAKADE METALL, lukterna svek honom, aptiten var dålig men han tänkte ändå att han drabbats av en lindrig variant.

– Jag hade min feber, ont i huvudet och i kroppen men med alvedon kunde jag fortsätta jobba hemifrån – vara med på digitala möten och pyssla lite med min forskning under helgen. Det här skulle väl gå bra, tänkte han.

På sjunde dagen försämrades han emellertid rejält. Det var mottagningsdag och

han pratade med sina patienter i telefon. Efter de fyra inbokade samtalen var han tolt utmattad och hade inte orkat fler.

Även om Nils Ståhl nästan aldrig varit sjuk under sitt 58-åriga liv tillhör han inte dem som tror sig vara odödliga. Men in i det längsta hoppades han i alla fall att slippa sjukhusvård. Hans sambo övertalade honom till slut, och han ville inte heller sälla sig till den grupp av medelålders män som

kommer in för sent för att de inte förstår hur sjuka de är. Han visste också att covidsjuka löper en ökad risk för blodproppar.

– När vi väl

telefonköat hos 1177 i två timmar och sen ytterligare en halvtimme till lättvårdsakuten och fått besked om att vi skulle till akuten – så startade inte bilen.

Den hade stått stilla sedan beskedet om covid-19. Men ambulans var det inte tal om och taxi var förstås uteslutet för någon som är smittad så det blev till att leta fram startkablarna och ta hjälp av reservbilen.

– Väl på akuten efter någon timme i väntrummet uppbadade jag mina sista krafter till att be personalen få stopp på signalerna från larmet som hakat upp sig, säger han.

”När vi väl telefonköat hos 1177 i två timmar och sen ytterligare en halvtimme till lättvårdsakuten och fått besked om att vi skulle till akuten – så startade inte bilen.”

Nu är Nils Ståhl nästan helt återställd efter att ha insjuknat i covid 19, och är tillbaka på jobbet som överläkare vid Neurokirurgen och forskare vid Medicinska fakulteten. Där studerar han bland annat hur antibiotika tas emot av patienter som genomgått en organdonation.

Utmattningen och frustrationen ersattes av rädsla när akutläkaren undersökt honom och konstaterat att hans syresättning var dålig, att han måste läggas in och få lungorna röntgade.

– Då förstod jag att detta var på riktigt, säger han.

Han hade lyckan att få ett eget rum på Infektionen. Och väl där kände han sig trygg. Att han var bekant med en av läkarna som

undersökte honom gjorde kanske sitt till.

– Jag kände att de hade koll på mig!

Nils Ståhl fick blodförtunnade medel för att minimera risken för proppar, en PEP-flöjt att underlätta och träna sin andning med och näring som han hade brist på efter en dryg veckas aptitlöshet. Han hade en bok med sig som han aldrig öppnade utan den energi han hade la han på mobilen och samtal med familjen. Det var nog så ansträngande.

– Jag talade staccato – stötvis och hackigt och andades mellan varje ord. Jag tror kanske inte att familjen blev så lugnad av de samtalen.

MEN EFTER ETT PAR dagar mådde Nils Ståhl så pass bra att läkarna bedömde att han kunde lämna Infektionen, eventuellt flyttas till Malmö, men dit ville han inte. Hans sambo skulle hämta hem honom och ironiskt nog startade inte bilen då heller. Hon fick ensam ordna med startkablarna.

– Nu har vi bytt batteri, inflikar han.

Det var skönt att komma hem men han var tröttare än någonsin. Han försökte jobba men det gick inte de första veckorna. Några kortare turer med hunden var allt han orkade med. Än idag, drygt två månader senare, är han inte helt återställd.

– Smak och lukt är ännu inte helt tillbaka. Och att ta sig upp på Sankt Hans backar – som inte var någon match tidigare – är tungt.

TILL EN BÖRJAN trodde Nils Ståhl och flera av hans kollegor att det var flockimmunitet som till slut skulle ta död på viruset. En stor del av personalen testades redan i somras och det visade sig att endast en procent hade antikroppar. Nu känns vaccinet som en tacksam räddare och Nils Ståhl tvekar inte en sekund inför att vaccineras.

– Men eftersom jag precis har haft smittan så behöver jag ju inte trängas bland de första i vaccinkön, säger han och menar att det finns andra grupper i samhället som har mycket högre prioritet.

**TEXT: MARIA LINDH
FOTO: KENNET RUONA**

Hemma värst?

Hur mår kroppen och hur går det med träningen? Det frågade LUM ett axplock medarbetare efter nästan ett års mer eller mindre hemarbete. Flera berättade om nya kilon, mer tv och mindre motion – men de var inte så pigga på att ge ett ansikte till det i LUM... Men ett annat gäng anställda berättar om nya kreativa sätt att hålla ångan uppe.

Företagshälsovården gör zoom-genomgångar av hemmakontor och stöttar fler chefer än vanligt. Och på Gerdahallen är det glest, men att träna utomhus är en trend som fått fart.

Företagshälsovården:

Fler chefer behöver stöd när medarbetarna jobbar hemma

Antalet chefer som söker sig till Företagshälsovården i förebyggande syfte vid universitetet har ökat under pandemin.

– Det är lätt att känna att man tappat kontrollen när saker och ting förändras snabbt och man inte vet riktigt hur medarbetarna har det hemma, säger Anne Link, chef för Företagshälsovården.

Anne Link och psykolog Linda Kuhn vid Företagshälsovården betonar att det är viktigt att inte tappa perspektivet – universitetsanställda har generellt sett goda förutsättningar. De flesta kan arbeta hemifrån och behöver inte utsätta sig för risken att bli smittade på arbetsplatsen.

MED DET SAGT så är det fler som hör av sig till Företagshälsovården för att de vill veta hur man kan förebygga ohälsa vid långvarigt hemarbete.

– Plötsligt står arbetsmiljö på agendan och vi reflekterar mer runt det, vilket är positivt. För att få det att fungera nu krävs det en bra dialog och extra ansträngningar från både chefer och medarbetare, säger Linda Kuhn.

För dem som ligger på gränsen när det gäller exempelvis alkohol, droger och spel riskerar problemen att öka när man inte blir sedd på sin arbetsplats. För chefer är det svårt att fånga upp subtila signaler, antingen det handlar om stress eller något annat.

– När man inte längre möts i korridorerna är det svårt att stämma av det som inte sägs rätt ut. De som har många medarbetare, vilket inte är idealt, har också svårt att hitta tid för att stämma av med alla, säger Anne Link.

Den ökade belastningen på cheferna

Företagshälsovårdens chef Anne Link märker en ökning av medarbetare som behöver hjälp med ergonomi hemma.

handlar också om att det är svårt att följa upp produktiviteten och förstå vem som arbetar för mycket – och för lite. Företagshälsovården upplever också att det är svårare att rehabilitera sjukskrivna medarbetare när de inte kan komma tillbaka till sin vanliga arbetsplats som ett led i rehabiliteringen.

– Om man har ångest, till exempel inför att gå till sitt arbete, så behöver man möta den för att komma vidare, säger Anne Link.

ENLIGT FÖRETAGSHÄLSOVÅRDEN är det fler än vanligt som hör av sig för att de behöver förbättra ergonomin hemma för att inte få ont i kroppen. Företagshälsovården hjälper gärna till och går igenom hemmaergonomi via Zoom. Men att införa ett generellt ekonomiskt bidrag till LU-anslagna för att de ska kunna förbättra hemmakontoret är inget som diskuteras i nuläget.

– Det behövs individuella riskbedömningar och investeringar, och det görs redan på många håll. Vi får inte glömma att denna situation är tillfällig och det finns olika fiffiga och kreativa ergonomiska lösningar

att prova innan man köper in utrustning, säger Anne Link.

Enligt Folkhälsomyndigheten ska vi arbeta hemifrån om det inte är "nödvändigt" att komma till jobbet. När är det nödvändigt?

– Det har inte vi svaret på. Verksamheten vet bäst när det är nödvändigt och närmaste chefen bedömer det med hänsyn till verksamhet och arbetsmiljö, säger Anne Link.

Många saknar att få komma till sin arbetsplats och tycker att det är utmanande i varierande grad.

– Det är klart att det är många som inte mår så bra nu. Men vi ska ta oss igenom den här pandemin tillsammans och då måste vi göra det som krävs av oss – som medarbetare och samhällsmedborgare, säger Anne Link.

TEXT & FOTO: JENNY LOFRUP

Tips: Företagshälsovården erbjuder webinarier med rubriken "Att arbeta på distans". Tillfällena kan bokas av din chef och kontaktpersoner är Linda Kuhn och Matilda Eklund.

Gerdahallens verksamhetschef Stefan Karlsson oroar sig över studenternas psykiska hälsa under pandemin.

seniorer. Ofta är den sociala delen viktig.

– För de som väljer att träna på plats betyder ofta träningen mycket och de är flitiga med sin träning. Bland ”strugglers”, de som vanligtvis kämpar för att få kontinuitet i sin träning, är det många som tagit en paus, säger Stefan Karlsson.

UTEBLIVEN TRÄNING påverkar hälsan och Stefan Karlsson oroar sig mest för den psykiska hälsan hos studenterna. I sin roll som sjukgymnast träffar han några av dem, bland annat en tjej som flyttade till Lund för ett år sen. Det blev inte alls som hon tänkt sig – inget studentliv och i princip bara digital undervisning.

– Det gör ont i hjärtat att höra hur ensamt det kan bli – hur skaffar man sig ett socialt nätverk som ny student under corona?

Under året har dock nya träningstrender vuxit fram, uteträning är en av dem. Det är de tuffare och intensivare passen som hålls utomhus vintertid.

– Det fanns stor efterfrågan på uteträning redan före pandemin – och under året har väldigt många nappat på de passen. För många är det nog en livlina för att hålla igång träningen i en säkrare miljö.

NU ORDNAS FLERA PASS utomhus dagligen. Men när det gäller yoga och andra lugnare aktiviteter är det för kallt. Då finns den andra trenden – streamad träning – som alternativ. De mer populära digitala passen kan ha över 50 besökare vid streamingtillfället.

– Jag tror det är utmaningarna att hitta nya lösningar för en säker träning som gör att vår personal har orkat hålla energin uppe, säger Stefan Karlsson.

Den nya pandemilagen har inneburit att mer måste göras för att minska smittspridningen på gym. På Gerdahallen har man begränsningar för hur många som får gå på passen, som alltid måste bokas i förväg.

Lagen innebär att regeringen helt kan stänga ner alla träningsanläggningar, vilket Stefan Karlsson menar skulle sänka branschen om det inte följs av stödpaket.

– Vi är väldigt sårbara. Men jag är stolt över hur vår organisation har lyckats ställa om hittills.

TEXT & FOTO: JENNY LOFRUP

Nya träningstrender på Gerdahallen

Tomt inne – men fullt ute!

Två tredjedelar av besöken på Gerdahallen har försvunnit under pandemin. Bland dem finns många av medarbetarna på universitetet som tidigare tränat i anslutning till arbetet eller på lunchen.

– Men jag vill ge en eloge till medlemmarna. De visar hög medvetenhet när det gäller att tvätta händer och hålla avstånd, säger Stefan Karlsson, verksamhetschef och sjukgymnast på Gerdahallen.

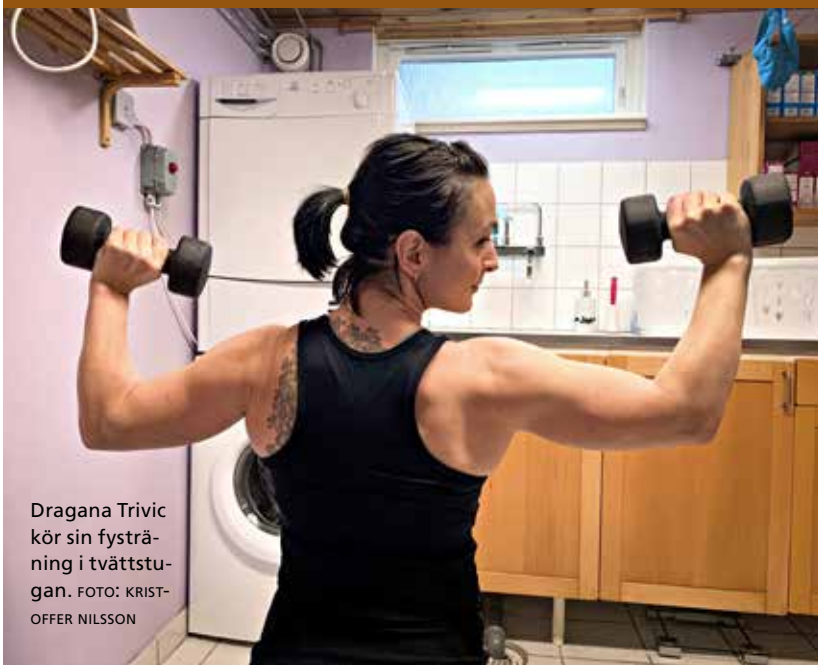
Inne på Gerdahallens nyligen ombyggda gym kämpar sju personer den gråkalla eftermiddag då LUM besöker träningsanlägg-

ningen. Men det är ingen risk att de svettas för nära varandra – det nya gymmet är 700 kvadratmeter stort. Och idag räcker det till 100 kvadratmeter per person.

– Vi saknar våra medlemmar. Det är ju de som skapar liv och puls. Men vi är mycket glada över lojaliteten, många har valt att inte pausa sina kort trots att de inte kommer hit.

ÄVEN BLAND STUDENTERNA är det mycket färre som besöker Gerdahallen, en del av dem har också lämnat Lund och sköter sina studier från gamla hemorten. Bland de som fortfarande väljer att träna på plats finns alla åldersgrupper, från nya studenter i Lund till

Hur mår kroppen och hur går det med träningen?

Dragana Trivic kör sin fysträning i tvättstugan. FOTO: KRISTOFFER NILSSON

”Jag tränar i tvättstugan”

Dragana Trivic, kommunikationschef på Naturvetenskapliga fakulteten.

Lyckas du hålla igång träningen trots pandemi och hemarbete?

– Ja, jag kör hemma i tvättstugan två till tre gånger i veckan. Försöker också springa en mil någon gång på helgen. Men jag är ingen löpare, så det ska vara rätt väder. Den stora skillnaden för mig är vardagsmotionen. Om jag är på arbetsplatsen cyklar jag 25 minuter om dagen för att ta mig dit och hem – nu måste jag aktivt tänka på att ta en promenad på lunchen. Och det blir definitivt inte av varje dag.

Vilka är dina bästa tips mot stillasittande i dessa tider?

– Jag är en sådan som älskar att vara på gymmet, framför allt grupptränings-

pass. Däremot gillar jag inte hemmaträning, men det är ärligt talat bara att bita ihop. Jag får ont i kroppen om jag inte rör på mig. Har testat olika appar och tjänster som finns online. Man måste inte ha en massa utrustning. Vill man utmana sig räcker det gott med ett par gummiband med olika motstånd, ett hopprep och en matta. Jag har också några hantlar och en boll. Välsittande och sköna träningskläder är ett måste för mig, då känns det mer ”på riktigt”.

Har du nåt knep om det känns frestande att skippa träning eller rörelsepåuser?

– Knäböj, armhävningar och situps! Gör 25 av varje under arbetsdagen. Jag har gjort det mellan möten, för det kanske blir enda rörelsen den dagen om det är en mötesspackad dag.

LENA BJÖRK BLIXT

”Jobbigare för själen än kroppen”

Gert Paulsson, universitetslektor och docent i företagsekonomi vid Ekonomihögskolan.

Hur har pandemisituationen påverkat din kropp?

– Inte alls faktiskt. Däremot är det själsligt utmanande att inte få vara på kontoret.

Hur går det med träningen?

– Jag tränar precis som förut, men är extra försiktig på gymmet. Där är vissa pass dessutom ändrade eller pausade på obestämd framtid. Utöver gymträningen tre till fem gånger i veckan springer jag ute när vädret är okej, promenerar och cyklar som vanligt i stan. Jag rastar också vår ivrige hund.

Hur är det med trängseln på gymmet?

– Det är klart färre personer på Actic Olympen än det brukar vara, inte minst i januari då det i vanliga fall är många som har fått gymkort i julklapp eller obetänksamt har levererat ett träningslöfte.

Vilka är dina bästa tips mot stillasittande?

– Det beror på vad man vill, hinner med och känner för. Men jag tror att bra rutiner för vardagsmotion klarar man sig långt med. Kanske kan en stegräknare vara bra.

Har du nåt knep när det känns frestande att skippa träningen?

– Ha ett mål som kräver regelbunden träning. Då får man lite press på sig, eftersom man ju aldrig vill misslyckas.

LOUISE LARSSON

Gert Paulsson tränar på som vanligt.

Eyllin Köhler.

“Träning online det nya normala”

**Eyllin Köhler, 42 år, ekonom på
Institutionen för laboratorie-
medicin, Lund.**

Har du lyckats hålla igång träningen trots pandemi och hemarbete?

– Ja, det tycker jag. Vanligtvis cyklar jag till jobbet från Lomma, vilket tar cirka en timme tur och retur. Den här formen av motion har nu fallit bort. Gymmet som jag vanligtvis går till erbjuder olika träningsformer online och livestreamar exempelvis Hit, Body Pump och Yoga. Jag brukar antingen börja eller avsluta dagen med ett sådant pass för att bibehålla motionen. Detta har nu blivit lite av det nya “normala” för mig, vilket visar hur anpassningsbara vi människor egentligen är i olika situationer.

Vad har du för tips mot stillasittande?

– Att på förhand bestämma med en kompis eller granne att ta en lunchpromenad tillsammans till exempel. Då passar man på att rensa tankarna, ta en paus från jobbet och även få den sociala biten på köpet. Jag har tre barn under sex år, vilket även innebär att det automatiskt blir mycket aktiviteter och motion tillsammans med dem. Det är också ett bra sätt att hålla igång på.

ÅSA HANSDOTTER

“Rör på mig mer nu”

Tomas Nilsson, utbildningsadministratör i företagsekonomi vid Ekonomihögskolan.

Har coronasituationen påverkat din kropp?

– Nej, det har inte påverkat mig och jag har, såvitt jag vet, klarat mig från viruset.

Hur går det med träningen?

– Jag tränar nog lite mer nu än tidigare. Det blir mer tid över och man behöver komma ifrån hemmet efter många timmars ensamarbete. Jag går till gymmet, men följer restriktionerna som gäller där. Det blir även lite enklare yoga i hemmet. Och att vindsurfa och kanske någon löptur är ju coronasäkert!

Vilka är dina bästa tips mot stillasittande i dessa tider?

– Boka in små möten med dig själv där du aktiverar kroppen i någon form.

Vindsurfing är en coronasäker sport, menar Tomas Nilsson.

Har du något knep när det känns frestande att skippa träning?

– Det är bra att ha både en plan B och en plan C med sin träning. Hittar du inte motivation till den träning som du på förhand tänkt dig, så genomför ändå ett lättare träningspass. Är motivationen riktigt kass så välj någon ännu lättare träning! Ofta räcker det att man kommer igång för att man ska köra lite mer. Om inte, så har man i alla fall tränat lite och man kan vara nöjd med det. Om du har tidsbrist så kan du träna intensivt i 15–20 min vilket räcker långt.

LOUISE LARSSON

Inredde riktigt kontor hemma när kroppen tog stryk

**Eva Johannesson, avdelningschef på
sektionen Kommunikation.**

Hur står de till med kroppen efter månader av hemarbete?

– Så länge jag växlade mellan att jobba hemifrån och på kontoret så gick det bra. Men från då det bara blev hemarbete i november så fick jag ont – i axlar, skuldror och i ryggen. Så i julas gjorde jag en åtgärdsplan.

Vad bestod den av?

– Jag inredde ett riktigt kontor hemma och köpte bland annat ett höj- och sänkbart bord. Universitetet borde fundera över att ge ekonomiskt bidrag till att förbättra arbetsmiljön hemma, det är ofta relativt dyra möbler som behövs. Jag rör också lite grann på mig mellan

Eva Johannesson.

varje möte. Sen ordnade jag också fiber till min sommarstuga, så att jag kan jobba därifrån – då är det nära till härliga skogs promenader.

Hur är det med träningen?

– Jag är zumbaholic, men går inte längre till Gerdahallen. Jag har dock provat deras digitala pass. Jag går 10 000 steg om dagen och det har jag gjort varje dag sen mitten av juli förra året. Det har blivit mer motion men mindre konditionsträning...

JENNY LOFRUP

listan.

Parkslide, jätteloka, vresros... Främmande arter som hotar den svenska floran har många koll på. Men också vanliga svenska växter kan bli ett gissel på andra håll. Växtekologen Tina D'Hertefeldt är tillsammans med filosofen Erik Persson projektledare för ett nytt Pufendorf-tema om invasiva växter. De vill komplettera det arbete som görs i EU och Sverige med att inventera växter utifrån nya perspektiv.

Fem folkära växter som fruktas utomlands

- 1 MURGRÖNA (HEDERA HELIX).** Denna vanliga villaväxt har nästan samma låga status i USA som parkslide har i Sverige. Där beskrivs hur den konkurrerar ut andra arter, tynger ned träd och hur dess sugrötter förstör byggnader.
- 2 TALL (PINUS SYLVESTRIS).** I Sydafrika har olika tallarter planterats som skogsträd och för att binda sanddyner, precis som man gjort i Skåne. En av de tall-arter som har blivit invasiv är vår svenska tall, *Pinus sylvestris*.
- 3 SKOGLÖNN (ACER PLATANOIDES).** Vår inhemska lönn har vid tillfälle planterats som prydnadsträd i USA varifrån den rymt och etablerat sig i de östamerikanska skogarna. Där bildar den täta bestånd som skuggar inhemska växter. Kanske var det en Amerikafarare som för hundra år sedan stoppade några frön i fickan?
- 4 FACKELBLOMSTER (LYTHRUM SALICARIA).** Växer på fuktiga platser i södra och mellersta Sverige och har blivit invasiv i bland annat Australien och Nya Zeeland där den gör så att åar och bäckar växer igen.
- 5 VASS (PHRAGMITES AUSTRALIS).** Den vass som finns i Sverige ses som invasiv i USA. Förutom att minska den biologiska mångfalden minskar den också tillgången till stränder och gör så att floder växer igen.

TEXT: KRISTINA LINDGÄRDE
FOTO: KENNET RUONA

– Det finns flera paradoxer – en invasiv växt kan exempelvis vara väldigt bra för pollinatörer, säger Tina D'Hertefeldt.

Daniel Agardhs forskning bidrog till att Livsmedelsverket har ändrat sina rekommendationer för introduktion av gluten till spädbarn.
FOTO: JOHAN PERSSON

Forskande barnläkare tror på framtida vaccin mot celiaki

Om små barn får mindre gröt och välling minskar risken för att utveckla glutenintolerans. Och kanske kommer man i framtiden kunna vaccinera barn mot celiaki. Det säger Daniel Agardh, som ser sig själv som en forskande barnläkare – med målet att göra sig själv arbetslös.

Trots att Daniel Agardh tidigt bestämde sig för att inte gå i sina föräldrars fotspår och forska om diabetes, handlade hans avhandling om en annan närbesläktad autoimmun sjukdom.

– Ja – äpplet faller inte långt från trädet eller vad man nu ska säga. Men jag upptäckte att autoimmuna sjukdomar faktiskt är väldigt spännande och celiaki är en av våra vanligaste, som dessutom delar samma riskgener som diabetes. Det intresserar mig att försöka förstå vad som händer när kroppen angriper sig själv.

Daniel Agardh delar sin tid mellan att forska om hur man kan förebygga celiaki och att vara barnläkare vid på Skånes universitetssjukhus i Malmö. Till barnkliniken kommer barn från hela sydvästra Skåne med mag- och tarmproblem. Det är en patientgrupp som han känner starkt för, eftersom många blivit missförstådda under flera år. Varje dag möter han små patienter vars liv förändras totalt efter rätt diagnos.

– När något är fel så är tunntarmens signaler ganska otydliga – därför är symtomen ofta svåra att tolka. De flesta barn insjuknar i två-treårsåldern och då är det också lätt

att tro att kinkighet och dålig aptit beror på trotsåldern.

NÄSTAN ETT BARN I VARJE KLASS drabbas och fler flickor än pojkar. En uppsättning av HLA-gener utgör grundförutsättningarna för att insjukna, men vad som sedan triggar igång sjukdomen är ännu oklart.

– Tänk dig att du har en grill där kolet representerar generna – de är förutsättningen för att få sjukdomen. Tändvätskan är gluten och tändgnistan kan vara kosten eller kanske en infektion. Det är det vi försöker ta reda på.

Redan i slutet på 1990-talet tog Daniel Agardh fram den analys där man genom ett enkelt blodprov kan se om det finns antikroppar mot ett av kroppens enzym, tTG, i blodet. Därefter tar man ett vävnadsprov från tunntarmens slemhinna för att undersöka om den är skadad och på det sättet ställa diagnos.

– Även om celiaki är en kronisk sjukdom, läker skadorna på slemhinnan helt när man går över till glutenfri kost. Det är fantastiskt att se hur ett barns liv helt kan förändras bara genom att ändra på matvanorna.

GENOM TEDDY-STUDIEN, som följer barn från födseln till femton års ålder, har celiakigåtan kommit lite närmare sin lösning. Bland annat samlar man in avföringsprover för att kunna jämföra tarmfloran innan och efter att sjukdomen uppstår. På så sätt kan man se om det finns några skillnader eller rubbningar i uppbyggnaden av bakterier och virus.

– Detta är den största studien av barns tarmbakterier som någonsin har gjorts. Klart att det är meckigt med alla prover som barnen måste ta, men familjerna får ett särskilt förhållande till sin sjuksköterska som följer barnet under hela dess uppväxt.

Genom studien har man sett att svenska barn har dubbelt så stor risk att insjukna i celiaki som barn från de andra deltagarländerna. Det har visat sig att vi i Sverige ger välling och gröt som innehåller gluten i en helt annan mängd än andra länder. Detta är den första indikationen på att mängden gluten har betydelse för att insjukna i celiaki. Baserat på dessa resultat ändrade Livsmedelsverket i december förra året sina rekommendationer för introduktion av gluten till spädbarn.

FÖRUTOM KOSTEN som en viktig faktor för att utveckla sjukdomen har forskarna också sett ett samband mellan de barn som fått celiaki och de som har haft en magvirusinfektion några månader före insjuknandet.

– Det verkar även finnas en viss skyddande effekt för de barn som vaccinerat sig mot rotavirus. Det kan öppna möjligheterna att i framtiden helt kunna vaccinera bort celiaki.

ÅSA HANSDOTTER

Det är inte så roligt att ingå i en forskningsstudie alla gånger, men resultaten av TEDDY-studien kan förhoppnings hjälpa till att förebygga celiaki.

FOTO: SARA LIEDHOLM

CELIAKI OCH TEDDY-STUDIEN

- Celiaki är en livslång sjukdom som innebär att man inte tål proteinet gluten som finns i vete, råg och korn. Immunförsvaret reagerar och slemhinnan i tunntarmen blir inflammerad vilket gör att tarmluften så småningom försvinner. Det innebär i sin tur att det blir svårare för kroppen att ta upp och behålla näring.
- I Sverige har ungefär två procent av befolkningen celiaki.
- Barn som bedöms ha risk att utveckla celiaki kan identifieras genom blodprov, ett så kallat HLA-test.
- TEDDY-studien startade 2004 i sex regioner och fyra länder: Sverige, Finland, Tyskland och USA. Från att först enbart söka orsakerna bakom typ 1-diabetes har studien breddats till att också omfatta celiaki och autoimmun tyreoidit. Studien avslutas 2025.
- Navelsträngsblod från 427 000 barn analyserades och av dem hade 21 000 barn genetisk risk för att utveckla celiaki. Av dessa accepterade 8676 att delta i studien. Idag kvarstår 6000 barn. Under studien får barnen lämna blod-, urin-, avförings- och nagelprover samt fylla i kostdagböcker.
- 10 procent av de svenska barnen i TEDDY-studien har diagnostiserats med celiaki.
- Riskökningen noteras redan vid små mängder gluten för barn med riskgenen. Två gram i dagligt intag vid två års ålder (motsvarar en skiva vitt bröd) är associerad med en 75 procent ökad risk att utveckla celiaki.
- Tidpunkten när man börjar äta gluten (glutenintroduktion) spelar troligen liten eller ingen roll.
- Det har inte heller kunnat påvisas en tydlig skyddande effekt av amning.

DANIEL AGARDH

ÅLDER: 49 år

TITEL: Adjungerad professor vid Lunds universitet, barnläkare vid Skånes universitetssjukhus i Malmö och forskargrupschef vid Enheten för diabetes och celiaki, Kliniska vetenskaperna i Malmö. Celiakiansvarig i TEDDY-studien.

FAMILJ: Fru och tre barn.

BOR: Lomma.

HOBBY: Spelar golf, motionssimmar och cyklar till jobbet.

OM DEN GLUTENFRIA TRENDEN:

– Den ingår i en allmän hälsotrend som har fått stor spridning. 98 procent av Sveriges befolkning har dock inga medicinska problem med att äta gluten.

Sociologen Carl-Göran Heidegren befarrar att vi efter många långsamma pandemimånader kommer att skruva upp tempot till max.

Tillbaka till höghastigheten?

Hur kommer coronatiden att påverka oss? Tar vi med oss något från denna tid då almanackan blivit allt tomare? Eller kommer vi tvärtom att försöka ta igen allt vi tycker oss ha förlorat, vilket i sin tur leder till att vårt höghastighetssamhälle ökar farten ytterligare?

Sociologen Carl-Göran Heidegren, som skrivit en bok om sociologiska perspektiv på tid, lutar åt det senare, men hoppas på det förra.

I nom sociologin talar man om social acceleration, alltså att många saker försiggår i allt snabbare takt. Vi förflyttar oss kors och tvärs över jorden i en rasande fart, kommunicerar utan fördröjning via epost och sociala medier, byter jobb, yrke och familj allt oftare, och upplevelser och olika händelser i våra liv avlöser varandra i ett allt hastigare tempo. Denna sociala acceleration ställer till med problem för oss.

– Många menar att accelerationen inte bara gör oss stressade, utan också olyckliga. Upplevelser förlorar i kvalitet och mening. Vi får en massa ytliga upplevelser som snabbt glöms bort i jakten på nya, säger Carl-Göran Heidegren.

I OCH MED CORONAPANDEMIN försvann mycket av det som vanligen fyller våra kalender. Högtidsdagar, resor, bjudningar, sociala och andra sammankomster ställs in. Utan de hållpunkter som vanligtvis utgör riktmärken i våra liv tycker många att dagarna försvinner utan spår. Att kunna planera och blicka in i framtiden är grundläggande för människor, menar Carl-Göran Heidegren.

– Många tycker nog att livet känns riktningstomt och att år 2020 är ett år av förlorat tid. Men för andra är detta

en tid av livsstilsexperiment. Man tar steget att pröva något nytt.

Självklart ser tiden under coronapandemin annorlunda ut beroende på vilket yrke man har och vilken grupp i samhället man tillhör. För vissa skruvas tempot ner, för andra skruvas det upp. Vårdpersonal och lärare kommer exempelvis att se tillbaka på coronatiden på ett helt annat sätt än människor som jobbar hemifrån och på grund av arbetets karaktär kanske fått mindre att göra. Men i slutändan tror ändå Carl-Göran Heidegren att coronatiden riskerar bli ytterligare bränsle på den brasa som drivit på höghastighetsamhället.

– Det finns ett antal verksamheter som tvingats till snabb omställning och där tidspresen har ökat. Detta gäller exempelvis för

delar av forskarsamhället som har ställt om i jakten på vaccin. Ju snabbare desto bättre, men egentligen är forskning ett exempel på verksamhet som måste få ta tid.

EN ANNAN ASPEKT på tid som Carl-Göran Heidegren tror att coronapandemin påverkar är det vi uppfattar som normalarbetstid. Den sedan länge etablerade normen om en sammanhållen åttatimmarsarbetsdag var på väg bort redan före pandemin. Nu påskyndas denna utveckling och den femtio år gamla normen om en fyrtiotimmars sammanhållen arbetsvecka är i definitiv upplösning för många yrkesgrupper.

– Vi arbetar hemifrån och därmed eroderas den tidsstruktur som är uppbyggd på normalarbetstid ännu mer. Gränser mellan arbete och fritid blir ännu mer oklara och man hamnar lätt i det gränslösa, vilket stressar.

Vad som däremot får höghastighetsamhället att tappa fart är att vi planerar in färre och enklare aktiviteter på vår fritid – skogs-

promenader istället för weekendresor. Detta tror Carl-Göran Heidegren kan ha en positiv effekt och motverka den sociala accelerationen.

– Kanske blir detta en möjlighet för oss att upptäcka skillnaderna mellan fri tid och fritid?

I vanliga fall är ju ofta även fritiden uppbookad. En förhoppning är att denna extraordinära tid kanske är vad som behövs för att vi ska få en ny tillgång till fri tid.

Ytterligare en påtaglig tidsaspekt på pandemin är, enligt Carl-Göran Heidegren, väntan. Vi väntar på att viruset ska släppa greppet om oss, vi väntar på provsvar som tar tid, på att vaccinet ska bli klart, på att det ska bli vår tur att få en spruta och på att få umgås med nära och kära.

– Denna väntan går stick i stäv med den höghastighetskultur vi lever i. Vi har helt enkelt vant oss av med att vänta, trots att just väntan är djupt rotad i människans tillvaro. I vår tid jämföras väntan med den lilla döden, menar Carl-Göran Heidegren. Snabbt är bra och långsamt är dåligt. Ett internet

SOCIAL ACCELERATION

Sociologen Hartmund Rosa, som skrivit utförligt om temat, pekar på tre former av social acceleration:

- Den tekniska som berör produktion, innovation och transporter.
- Livsstilsförändringar i form av moden, familjeformer, anställningar som avlöser varandra.
- Ökat levnadstempo, vilket innebär fler handlingar och upplevelser på allt kortare tid.

Den sociala accelerationen påverkar också politikens villkor och möjligheter. Demokrati är en långsam process som måste få ta tid, men när hjulen snurrar snabbare och snabbare har politiken en tendens att hamna på efterkälken.

som laggar eller en långsam kö på snabbköpet kan få oss att helt tappa besinningen. Nu kan vi plötsligt inte göra mycket annat än att vänta.

ÄVEN OM Carl-Göran Heidegren hoppas att pandemin kan användas till livsstilsexperiment och mana till eftertanke tror han inte riktigt på det själv. Att det faktiskt kan vara positivt med en lite tommare almanacka är en insikt som lätt försvinner, menar han.

– Långtidseffekten av detta blir troligtvis att vi försöker ta igen det vi tycker oss ha förlorat och då kommer accelerationen att öka ytterligare. Mycket talar för att det blir ett slags eufori i att kunna boka in sig igen.

TEXT: ULRIKA OREDSSON
FOTO: KENNET RUONA

CARL-GÖRAN HEIDEGREN

Carl-Göran Heidegren forskar bland annat om sociologisk teori och arbetar för närvarande med ett forskningsprojekt om hur universitetsfilosofin formats och utvecklats i det svenska efterkrigstidssamhället. Boken, som artikeln refererar till, heter *Tid. Sociologiska perspektiv*

– Man hinner det man är intresserad av, säger projektledare Jennie Paldanius som har en stor familj som hon lagar ordentliga middagar till nästan varje kväll.

Intresset för matlagning tog henne till tv-programmet Sveriges mästarkock häromåret.

Kul, men allra roligast tycker hon det är när hon har med sig barnen hemma i köket.

Jennie Paldanius gillar att få saker gjorda, såväl på jobbet som i köket.

Projektledare med kärlek till mat

Det var med en vorkgravad torsk som hon kom med i första uttagningen till det populära matprogrammet. Det innebar en vecka på hotell i Gävle med trettio andra som precis som hon älskar mat.

– En helt galen vecka, säger Jennie Paldanius som föll på mållinjen och åkte ut i sista uttagningen i den veckan.

Men hon fick precis vad hon ville – nya kontakter, liksom ett gott mat-självförtroende.

– Det var ju väldigt roligt att höra juryn säga att det jag lagade smakade fantastiskt, säger hon.

TORSKEN SOM HON GRAVADE, och som föll Leif Mannerström i smaken, hade hennes man Vesa dragit upp ur Öresund. Tillsammans har de tonåringarna Victor och Maja och så tioåriga Sohalia, deras familjehemsbarn från Afghanistan.

– Nu är det nästan bara hon som lagar mat med mig. Men de andra tycker om att hänga kring köksön, och inte minst äta maten. Och för mig är det inte bara roligt, utan även avslappnande att laga mat.

Jennie Paldanius var en av projektledar-

na för införandet av den digitala lärplattformen Canvas. Hon är också en av universitetets administrativa pristagare som utsågs i december förra året. Priset fick hon tillsammans med sin projektkollega Maria Hedberg och det kunde inte komma vid en bättre tidpunkt.

– Vi var så trötta just då och blev så lyckliga och överraskade, säger Jennie Paldanius, som inte ens visste att de var nominerade.

ATT DE VAR TRÖTTA kanske inte var så konstigt. Canvas hade precis hittat sin form när pandemin bröt ut och plötsligt skulle all undervisning vara digital. Till en början var förväntningarna på dem och lärplattformen skyhöga, men tillsammans med fakultetskoordinatorerna var de ett bra gäng, och Jennie Paldanius tycker att det har varit ett perfekt projekt.

– Det har gått så bra, vi har fått så mycket positiva reaktioner och ett gott stöd från ledningen. Men visst har det varit ett högt tryck.

Förr, under helgerna, var det inte ovanligt att Jennie Paldanius anlätades som hemmakock av vänner och bekanta som skulle ha middagar. Men det har hon fått sluta med nu.

– Tyvärr blev det för mycket tillsammans med det heltidsjobbet, säger hon.

När Canvas drog igång 2018 kom Jennie Paldanius från live@lund som hon ledde under fem år, även det en lärplattform. Hennes karriär vid Lunds universitet började på Sociologen för elva år sedan då hon bland annat ledde ett projekt kring alumner. Hon gillar att dra igång projekt, kavla upp ärmarna och få saker gjorda. Hon ser sig som en "doer".

– Ingen strukturfascist precis, säger hon med ett gott skratt.

MARIA LINDH

JENNIE PALDANIUS

ÄR: Projektledare för Digitala lärmiljöer och administrativ pristagare.

BOR: I radhus på Galjevången i Lund.

FAMILJ: Mannen Vesa och barnen Viktor 16, Maja 14 och Sohalia 10.

INTRESSEN: Matlagning och handboll som alla barnen spelar i H43 och Lundagård.

Arne L Persson vill göra om hela campus till en kolsänka genom att fylla det med träd. Sedan den extremt varma sommaren 2018 ägnar han sitt liv åt att försöka hejda klimatförändringarna. Här skriver han om LU:s klimatarbete, förnybar energi och vår stora förbrukning av IT – som i förlängningen leder till stora utsläpp.

Kompensera utsläpp med mer träd på campus

Förra året gav jag ut en bok om klimatet med titeln "För trädets skull". Då jag i föregående nummer av LUM läste om universitetets hållbarhetsplan avseende koldioxidutsläpp, slog mig tanken, att det skulle vara intressant att jämföra min egen syn på klimatomställningen med LU:s hållbarhetsprogram.

De senaste femtio årens snabba ökning av utsläpp från fossila bränslen, tillsammans med en accelererande avskogning, har skapat så stora miljöproblem att man nu med fog kan tala om det sjätte stora utdöendet på jorden. Allt klimatarbete görs därmed till en existentiell och allmängiltig fråga, vilket också avspeglas i LU:s hållbarhetsplan genom att alla fakulteter inklusive studentkårnerna gjorts delaktiga i arbetet.

LU:s hållbarhetsplan ligger även i framkant vad gäller att tillämpa den viktiga globala rättviseaspekten, nämligen att den som konsumerar varor/tjänster också skall ansvara för deras totala klimatpåverkan. Denna redovisningsaspekt berör all budgetering av utsläpp, från flygresor till inköp och återbruk. Det är därför helt klart läge för LU att återstarta Återbrukstorget.

PÅ STATLIG NIVÅ och därunder används sällan denna globalt rättvisande metod för att budgetera utsläpp. Stockholms stad redovisar till exempel endast utsläpp som sker innanför stadsgränsen. Vilket kan peka helt fel, till exempel för flygresor. Vid jämförelse mellan olika hållbarhetsplaner är det därför viktigt att beakta skillnader i sättet att budgetera.

Begreppet förnybar energi är en källa till stor förbistring. Det saknas en välgrundad och vedertagen definition som omfattar alla våra moderna tekniska energisystem. Allmänt uppfattas en

förnybar energiform som en aldrig sinande källa, som det bara är att ösa ur. Men redan för hundra år sedan visste man att det inte är hållbart att utnyttja vattenkraft på detta sätt, och man instiftade vattenlagar. Därefter har relevanta hållbarhetskrav på tekniska energilösningar kommit i skymundan, kanske beroende på att deras negativa miljöpåverkan ofta sker på bortaplan vid till exempel gruvsdrift för utvinning av sällsynta jordartsmetaller. Även här spökar den globala rättviseaspekten. Men inte bara den. Att biobränsle i Sverige blivit utnämnt till såväl förnybart som hållbart är en gåta.

På EU-nivå efterlyser man nu heltäckande hållbarhetskriterier för så kallade förnybara bränslen. Tänk om Hållbarhetsforum i Lund, med sitt breda vetenskapliga kunnande, tog sig an den uppgiften!

”Gör hela campus till en stor kolsänka, till ett enda Lundagård! Gör nya byggnader till spektakulära trädhus.”

DEN STARKT VÄXANDE IT-sektorn har utsläpp i paritet med flygets. Utsläppen kommer dels från tillverkningen av batterier och andra IT-prylar, dels från elförbrukning vid datoranvändning. Som

stor användare av datorer finns alltså goda skäl för LU att försöka åstadkomma ett minskat utnyttjande av de mest elslukande IT-tjänsterna. Gissningsvis en grannliga uppgift att inlemma i hållbarhetsplanen.

Lika viktigt som att minska utsläpp är det att kompensera för dem. Och inget är enklare: plantera träd! Gör hela campus till en stor kolsänka, till ett enda Lundagård! Gör nya byggnader till spektakulära trädhus i stil med Hundertwasser (Wien) och Boeri Studio (Milano). Det kommer garanterat att hjälpa universitetet att uppnå utsläppsmålen under lång tid framåt.

ARNE L PERSSON

F D UNIVERSITETSLEKTOR I MATEMATIK

Martin G Ljungqvist, fil dr
i maskininlärning

Vad handlar Rubinkretsen om?

– Jag skrev en bok som jag själv vill läsa – en spänningsroman där matematik och teknik spelar roll. Den utspelar sig i Lund, delvis på universitetet. En kvinnlig matematikforskare och en manlig polis har huvudrollerna och ett löst matematikproblem ligger bakom att konton töms på pengar. Jag ville skriva om hur det kan bli om någon lyckas knäcka en kryptering som används idag – och får en nyckel till otroligt många dörrar. Det skulle kunna hända...

Är matematik så spännande?

– Jag tycker det. Det finns idag sex stora olösta matteproblem, milleniproblemen, med en utlyst belöning på en miljon dollar till den som lyckas lösa ett av dem. Det är ett av de problemen som går som en röd tråd.

Vem vänder sig boken till?

– Till alla som gillar spänningsromaner. Även min svärmor, som ofta läser kärleksromaner, tyckte den var spännande och det kan handla om att relationen mellan matematikern och polisen också utvecklas.

MARTIN G LJUNGVIST

Rubinkretsen

(Ekström & Garay)

Populärt om medicinare

ANDERS BIÖRKLUND, BERNDT EHINGER, OLLE PAHLM, BENGT UVELIUS
Framstående medicinska forskare vid Lunds universitet
(Sydsvenska Medicinhistoriska Sällskapet)

Jämte de tre Nobelpristagarna Sune Bergström, Bengt Samuelsson och Arvid Carlsson, som alla lade grunden i Lund till den forskning som längre fram ledde till Nobelpris, har författarna valt medicinforskare som fått åtråvärda priser, blivit hedersdoktorer utomlands eller startat forskarskolor som

exempelvis Carl-Bertil Laurell. Men även mer okända forskare som lasarettsläkaren Carl August Ljunggren, som var en pionjär inom vävnadsodling. Boken är populärvetenskaplig och bildrik och ges ut av Sydsvenska Medicinhistoriska Sällskapet. Den går att beställa från Lunds universitets butik.

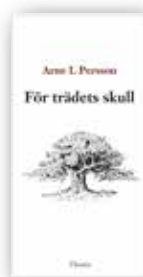
DAVID LARSSON HEIDENBLAD
Den gröna vändningen
(Nordic Academic Press)

Under Stockholms-konferensen 1972 riktades världens fokus för första gången på allvar mot miljökrisen och att natur- och djurliv höll på att förstöras på vår planet. Men bara fem år tidigare var läget annorlunda. Historikern David Larsson Heidenblad skriver om vilka det var som satte bollen i rullning och hur den gröna vändningen runt 1970 belyser händelserna som på kort tid orsakade ett radikalt skifte och vars efterverkningar är högaktuella än idag.

TORBJÖRN VON SCHANTZ, ANNA JOHANSSON (RED.)
En rektors blogg bok, samlade tankar 2015–2020
(Lunds universitet)

I boken samlas blogginslag och intervjuer med Torbjörn von Schantz om hans sex år som rektor. I sin blogg har han kontinuerligt reflekterat över aktuella ämnen och kopplat dem till universitetet och engagerat sig i debatter – i samhället och vid universitetet. Bokens redaktör Anna Johansson är pressansvarig för universitetsledningen.

ARNE L PERSSON
För trädets skull
(Themis)

Arne L Persson är före detta matematiklektor, och i hans nätta och nästan poetiskt skrivna bok försöker han gå till botten med orsakerna bakom den globala uppvärmningen. Det är en bok för alla som vill uppdatera sig om klimatförändringarna, vad man kan göra åt dem och fundera över vad som verkligen är förnybart – och inte. Se även gästkrönikan på sidan 37.

LUS till universitetsledningen:

Satsa mer på jämställdhet!

JÄMSTÄLLDHET. Hej Erik och den nya universitetsledningen! Välkomna till era nya roller! Vi skriver till er i syfte att lyfta frågan om hur studenterna vill att jämställdhetsarbetet på LU ska se ut framåt. Vi är medvetna om att jämställdhetsarbetet på universitetet nu håller på att omorganiseras, något vi anser är ytterst positivt och vi vill därför lyfta några punkter som är extra viktiga att arbeta med ur studenternas synvinkel.

För det första vill vi att arbetet med jämställdhet, lika villkor och mångfald (hädanefter: JLM) ska vara aktivt och prioriterat. Det är viktigt att de förslag som arbetats fram inom ramen för projektet Universitetsgemensam satsning för jämställdhet och likabehandling genomförs i praktiken. Det är också viktigt att det finns fungerande JLM-grupper på alla fakulteter och institutioner, där studentrepresentanter har en naturlig plats och röst. Vi ser fram emot att kunna delta i de centrala forum för dessa grupper som ska skapas inom ramen för projektet. Regleringsbrevet avseende universitet och

högskolor från regeringen 2020 såväl som 2021 kräver att universitetet har en jämställdhetsintegreringsplan. I nuläget saknas en sådan plan och vi anser därför att det är av största vikt att planen tas fram snarast. För att detta ska vara genomförbart krävs det att resurser avsätts och att universitetet upprättar en hållbar och långsiktig finansiering av arbetet. Vi vill även att universitetet prioriterar breddad rekrytering av studenter såväl som lärare, i enlighet med UKÄ:s krav, för att uppnå målbilden av att vara ett progressivt universitet som speglar samhället.

För det andra vill vi att arbetet ska vara systematiskt och förebyggande. De resultat som presenterades av Tellus-projektet indikerar att det förebyggande arbetet inte har fungerat – om så var fallet hade resultaten sett annorlunda ut. Det är viktigt att arbetet sker långsiktigt och att det finns goda strategier för att återkoppla kring det arbete som utförs och vad som finns kvar att göra. I det förebyggande arbetet mot diskriminering och trakasserier anser vi att det på LU

behöver finnas personer som arbetar med detta på heltid.

För det tredje vill vi att arbetet ska göras i ett nära samarbete med studenterna. Vi vill vara en självklar aktör i JLM-arbetet, eftersom frågorna direkt berör oss och det finns ett stort engagemang som universitetet hade förlorat på att inte ta tillvara på. Det finns även andra sätt att engagera studenter än att på ett formellt plan avsätta plats för studentrepresentanter i olika organ – exempelvis genom att sprida information och intresse – och vi hoppas att ni i den nya ledningen förstår och vill arbeta med detta.

Till sist vill vi önska er lycka till i era nya uppdrag och arbetet med dessa viktiga frågor. Vi ser fram emot ett gott framtida samarbete. På återhörande.

**LUNDS UNIVERSITETS STUDENTKÅREN
GENOM JOSEFIN MALMBERG, MILLA
MARZELIUS, GABRIELLA ANDERSSON,
ELLEN SÄTHÉN, IDA BONNEVIER
WALLSTEDT, RASMUS GÖRANSSON,
BODIL RITZÉN OCH ELSA LÖVUNG**

Svar: Vi gör det tillsammans!

JÄMSTÄLLDHET. Tack för att ni så tydligt förmedlar hur ni vill att vi ska arbeta med frågor som rör jämställdhet och lika villkor. Vi är övertygade om att vi tillsammans kan skapa ett aktivt och levande arbete.

Vi är helt överens om att arbetet ska vara prioriterat. Projektet Universitetsgemensam satsning för jämställdhet och likabehandling har arbetat fram förslag på en ny organisatorisk struktur. Det handlar bland annat om ett förändrat råd för jämställdhet och lika villkor med en tydligare koppling till fakulteternas ledningar, en stödstruktur för det operativa arbetet och inrättandet av

en expertgrupp för att skapa förutsättningar för vetenskapligt förankrade beslut. Det är riktigt att vi inte har uppdaterade strategiska dokument. Det är en prioriterad fråga och något vi kommer att ta oss an under våren. Vi tror att den nya organisationen ger oss bättre förutsättningar. Sen ska det bli verkstad också och då måste vi hjälpas åt.

Vi är också överens om att arbetet ska vara systematiskt och förebyggande – och att detta kräver resurser. Universitetet vill stärka arbetet mot sexuella trakasserier och har avsatt pengar till ett särskilt team som ska arbeta med frågorna, vilket också innebär att fler

personer kommer att delta i arbetet. Vi har stora förhoppningar på att Tellus-projektet kan hjälpa oss att få till ett starkt förebyggande arbete, liksom stabila system som kan garantera ett bra omhändertagande av personer som utsätts. Ett mål är att skapa tydliga handlingsvägar för studenter.

Vi är absolut överens om att arbetet måste ske i samarbete och kommer inom kort att träffa representanter från LUS för att diskutera hur vi gör det på bästa sätt. Ni är självklara aktörer och är inte bara representanter i olika nämnder och styrelser. Vi måste göra det här tillsammans.

ERIK RENSTRÖM
REKTOR

JIMMIE KRISTENSSON
VICEREKTOR

Charlotte Sparrenbom, Paul McMillan och Vasna Ramasar är årets prisbelönta lärare.

Pedagogisk pristagare:

Lyssna till studenterna!

Lunds studenters pedagogiska pris går i år till en geolog, en astronom och en kulturgeograf. LUM fick en hastig intervju med en av dem, geologen Charlotte Sparrenbom, mitt i de hektiska förberedelserna inför ännu en nyomvandlad digital kurs.

Hur känns det att få detta pris?

– Det känns otroligt stort och jag blir fantastiskt glad att höra att studenterna uppskattar det vi gör.

Vad ser du som den största utmaningen i läraruppdraget?

– Att nå alla studenter. Alla har olika behov, perspektiv och mål med både sin utbildning och i livet. Alla har inte samma intresse och motivation heller, så det svåra är nog att fånga de som kanske inte har ett stort intresse och driv för ämnet och för studierna.

Vad får dig att vilja undervisa?

– Ämnet som sådant – det är kul, komplext och innehåller många olika delar: biologi, fysik, kemi, samhällsaspekter. Dessutom är grundvattenkunskap eftersatt i Sverige. Många fler behöver kunskaper i området för att grundvattnet i framtiden ska vara en hållbar resurs. Vatten är vårt viktigaste livsmedel och något som har väldigt många användningsområden och påverkan på samhället.

Kan du koka ner dina bästa pedagogiska tips?

– Lyssna till studenterna, tänk på att alla har olika behov, var inte rädd för att testa nya saker och försök att skapa en inkluderande och rolig atmosfär.

Och specifikt vad gäller distansundervisning?

– Visa att du är människa och lyssna till studenterna. Ta dig extra tid! Eftersom vi är begränsade i våra fysiska kontakter försöker jag öka min tillgänglighet digitalt för studenterna och har informerat om att jag kopplar upp mig 15 minuter före varje undervisningstillfälle om någon har något de behöver diskutera. Jag brukar börja med att fråga hur det är med alla och om någon vill dela med sig av hur de känner sig eller har tips på hur man kan lätta upp situationen under pandemin.

Fler tankar kring den digitala omställningen?

– Jag försöker vara pragmatisk och lösa eventuella problem kopplade till omställningarna för pandemin, exempelvis genom att studenterna själva fått cykla ut och besöka ett fältområde när det passerat dem då vi inte kunnat ordna exkursioner som vanligt. Jag har ägnat mycket tid åt att "träna" externa föreläsare i digital uppkoppling för

att även få med denna del i undervisningen samt testat en massa olika verktyg både med kollegor och studenterna. Jag förklarar för studenterna att ingen av oss är experter på alla digitala delar än och att vi testar tillsammans. Studenterna har varit otroligt förstående och flexibla. En stor eloge för deras tålamod och välvillighet!

Någon särskilt minnesvärd och klurig situation?

– Med extremt kort tid i våras fick jag svänga om en datormodelleringsövning till digital undervisning hemifrån då jag hade symptom men studenterna fortfarande fick vara på campus. Jag körde då övningen via Zoom hemifrån medan studenterna satt i datorsalen. Det jag inte hade tänkt på då var att det inte fanns kameror på datorerna i datorsalen och inga mikrofoner. Modelleringsövningen kördes ad hoc via Zoom-chatten! Man kan säga att det först blev en flopp, men när vi väl jobbade utifrån förutsättningarna fick vi det att fungera helt okej då jag via chatten fick frågor från olika grupper och kunde lägga ut tips till alla. Grupperna kunde också själva svara varandra, och det blev faktiskt bättre än förväntat för jag upplevde det som att grupperna fick hjälp snabbare än om jag fysiskt vandrat runt mellan dem.

LENA BJÖRK BLIXT

Hedersdoktorer 2021:

Författare och komiker bland tunga vetenskapsmän

Samtliga fakulteter har nu utsett sina hedersdoktorer för 2021. Bland tunga vetenskapsmän, såväl nationella som internationella, finns här även en författare och en komiker.

Heimo Zobernig.

Heimo Zobernig representerade Österrike vid Biennalen i Venedig 2015 och hade en separatutställning i Malmö Konsthall 2016.

TEOLOGISKA FAKULTETEN har utsett lundaprofessorn i historia, **Yvonne Maria Werner**. I sin forskning och undervisning har hon berört religionens

Yvonne Maria Werner.

inflytande på de väst- och nordeuropeiska samhällena i allmänhet och på det svenska samhället i synnerhet. I sin forskning uppehåller hon sig särskilt vid samspelet mellan religion, politik, genus och samhälle under tidigmodern och modern tid.

JURIDISKA FAKULTETEN har utsett **Gerard Quinn**. Han är professor emeritus i rättsvetenskap vid National University of Ireland, Galway. Under 2018–19 innehade han en gästprofessur vid Raoul Wallenberg Institute (RWI) och Juridiska fakulteten.

Gerard Quinn.

I oktober 2020 utsågs han till FN:s särskilda rapportör för rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

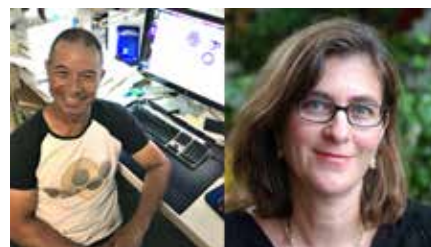
Kerstin Lindell och Johan Wester.

LUNDS TEKNISKA HÖGSKOLA har utsett Kerstin Lindell, VD och koncernchef för golvbranschföretaget Bona, samt Johan Wester, komiker, programledare, och drivkraft i bolaget Skånemotor.

Kerstin Lindell är en ledande och inflytelserik näringslivsaktör i södra Sverige, som främjar brobyggnad med den akademiska världen, särskilt LTH.

Johan Wester är komiker, skådespelare, programledare och konferencier och driver bolaget Skånemotor, som fungerar som relationsgenerator, idéverkstad och projektmotor i syfte att skapa både affärsmöjligheter och samhällsnytta. Han är mycket engagerad i frågor som rör framtiden och vetenskapens roll.

Gerard Quinn har under många år varit en internationellt ledande akademiker inom mänskliga rättigheter med särskilt fokus på personer med funktionsnedsättning.

Clifford Woodward och Melissa Franklin.

NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN har utsett partikelfysikern Melissa Franklin och kemisten Clifford Woodward.

Melissa Franklin vid Harvard University, har gjort betydande insatser i forskning om fenomenen i grundläggande fysik. Hon har gjort en rad viktiga upptäckter kring materiens minsta byggstenar. Under 2019 var hon uppskattad gästprofessor vid Fysiska institutionen.

Clifford Woodward är verksam vid University of New South Wales, Canberra. Han har blivit ett världsnamn genom sin forskning i gränslandet mellan fysik och kemi. De flesta av projekten har han bedrivit i nära samarbete med forskare vid Kemiska institutionen vid Lunds universitet.

SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN har utsett författaren **Klas Östergren**.

Som motivering anges hans förmåga att berätta om och väcka tankar kring det samhälle vi lever i – med en nyfikenhet som ligger i linje med samhällsvetenskaplig forskning.

Klas Östergren.

FOTNOT: I LUM 6, 2020, presenterades de humanistiska och medicinska fakulteternas hedersdoktorer.

Daniel Möller.

Unika kunskaper om äldre svensk litteratur prisas

Einar Hansens forskningspris på 150 000 kronor går till litteraturvetaren **Daniel Möller** som har genomfört ett stort antal litteraturvetenskapliga projekt av hög klass. Han har bland annat uppmärksammat hittills föga kända författarskap som Olof Wexionius, liksom genrer som gravdikten över djur och pekorale. Hans kunskaper om den äldre svenska litteraturen är unika, står att läsa i prismotiveringen.

Mångmiljonanslag till höftfrakturforskning

Lars Lidgren, professor emeritus och tidigare ortopedläkare i Lund, får tillsammans med forskarkollegor ett av de prestigefyllda internationella medicinanslagen som den norska Olav Thon

Lars Lidgren.

Stiftelsen delar ut 2021. Forskningsstödet är på 10 miljoner norska kronor och därmed ett av de största i Norden.

– Det känns hedrande att få det här anslaget i min ålder. Det blir lite ljus i dessa covid-19 tider, säger Lars Lidgren och understryker att pengarna delas med forskarkollegor vid Syddansk Universitet i Odense.

Medaljerad för utvecklingen av Bluetooth

Sven Mattisson, adjungerad professor vid Integrerade elektroniksystem, LTH, får Adelsköldska medaljen från Kungliga Vetenskapsakademien, KVA. Han får den för sin "pionjärinsats inom radiokommunikation" vilken har varit helt avgörande för utvecklandet av standarden Bluetooth.

Sven Mattisson.

Stora historiepriset till idéhistoriker

Gunnar Broberg, professor emeritus i idé- och lärdomshistoria har fått Stora historiepriset som delas ut av Sörmlands museum och Nyköpings kultur- och fritidsnämnd till historiker som lyckas föra ut historiska kunskaper till en vidare krets.

FOTO: ÅSA SJÖSTRÖM

Gunnar Broberg.

Prissumman är på 50 000 kronor. Juryn motiverar sitt val med att Gunnar Brobergs kombinerar djupdykningar i de historiska primärkällorna med ett tillgängligt och engagerande språk och därmed förmedlar nydanande och ofta överraskande forskningsresultat till en bred historieintresserad allmänhet.

ERC-anslag till forskning om covid-test och spektrometer

Två fysiker får 150.000 euro vardera av Europeiska forskningsrådet för att vidareutveckla sina forskningsresultat. Den ena är **Christelle Prinz**,

Christelle Prinz.

professor i fasta tillståndets fysik, som utvecklat nanoteknik för diagnostik av flera sjukdomar. I ett pågående ERC-projekt utvecklar hon och hennes kollegor en metod för att studera cancer-celler på individnivå. Det är till detta projekt som hon nu får extra anslag. En av de tekniker som används för att studera celler har nämligen visat sig

användbar för att spåra virus – inklusive covid-19.

Den andra anslagstagaren är **Edouard Berrocal**, forskare i förbränningsfysik, som hoppas kunna erbjuda en typ av spektrometer

Edouard Berrocal.

som, till skillnad från vanliga spektrometrar, klarar att analysera grumliga vätskor. En metod som på ett smidigt sätt kan analysera innehållet i vätskor skulle vara behjälplig vid så skilda områden som medicinsk analys av blod eller nya läkemedel, framtagande av nya drycker och rening av smutsigt vatten.

Doktorand får stipendium för förmedling av kunskap om Förintelsen

Daniel Leviathan, doktorand i judaistik, får årets stipendium från Micael Binfelfelds Stiftelse till minnet av Förintelsen. Stipendiet, som är på en halv miljon kronor, delas ut till någon med en vilja att förmedla kunskap om Förintelsen till en bred svensk publik.

Daniel Leviathan håller på att färdigställa det unika projektet "Förlorade röster – spåren efter 1945 års räddade", där han skapar en digital minnesplats för de Förintelseöverlevande som kom till Sverige 1945 med de "Vita båtarna", men som på grund av grav undernäring, sjukdomar och skador avled

Micael Binfelfeld och Daniel Leviathan.

efter en tid här i Sverige och nu ligger begravda på Norra judiska begravningsplatsen i Solna.

Ylva Hofvander Trulsson.

Ny i ledningen på Konstnärliga fakulteten

Konstnärliga fakultetens ledning utökas med en vicedekan för forskning i form av docent och universitetslektor **Ylva Hofvander Trulsson**. Hon har tidigare ansvarat för kvalitetsområdet och högskolepedagogisk utbildning med placering på fakultetens kansli, och kommer nu att fördela sin tid mellan de tidigare arbetsuppgifterna, det nya uppdraget som vicedekan samt forskning.

Miljonstöd till nationerna

Den pågående pandemin slår hårt mot studentnationers ekonomi. För att stötta deras viktiga verksamhet kommer Lunds universitet och Lunds kommun gemensamt att ge nationerna ett bidrag på sammanlagt 4,8 miljoner kronor.

– Att Lunds universitet och Lunds kommun nu gemensamt går in med ett mångmiljonbelopp visar hur uppskattat studenternas hårda arbete är av båda parter, säger rektor Erik Renström.

på gång.

För öppna föreläsningar, paneldebatter, konserter, utställningar med mera se www.lu.se/events

disputationer.

För kommande disputationer vid Lunds universitet, se www.lu.se/lup/disputations

Historiker ny rektor för Musikhögskolan

Sanimir Resic är docent i historia och europakunskap och blir Musikhögskolans nya rektor efter **Ann-Charlotte Carlén**. Han kommenterar sin bakgrund inför det nya jobbet:

– Jag har förstått att det finns

en viss oro kring att jag inte kommer från musikens värld och det kanske blir en större utmaning än vad jag tror, det får vi se. Men som rektor är det inte min uppgift eller avsikt att tala om för verksamheten hur den innehållsmässigt skall bedrivas, utan att skapa och bibehålla en god och fruktbar arbetsmiljö. Och det har jag gjort förr, både inom och utanför Lunds universitet, i mina tidigare rektorsroller.

Sanimir Resic.

Pfizers forskningschef ny gästprofessor

Mikael Dolsten, forskningschef på Pfizer som lett det vetenskapliga arbetet med att ta fram Pfizers och BioNTechs covid-19-vaccin, är sedan årsskiftet gästprofessor i farmakologi vid Lunds universitet.

– Under mina år som student och forskare i Lund hade jag många mentorer som inspirerade mig. Jag ser det som ett viktigt kall att ge tillbaka och bidra med mina erfarenheter kring vad som driver bra innovation, säger Mikael Dolsten.

Mikael Dolsten.

Hallå Charlotta Johnsson...

... ny rektor för Campus Helsingborg sedan årsskiftet och fram till 2026.

Hur vill du utveckla Campus Helsingborg?

– Campus Helsingborg är en viktig del av Lunds universitet, med våra närmare 4000 studenter och 150 medarbetare. Jag vill värna om att vi ska få fler av LU:s fakulteter här i Helsingborg, både med utbildning och forskning. Ambitionen är att fler program ska finnas här. Detta rimmar väl med stadens ambition att skapa 10 000 bostäder och en helt ny stadsdel i Oceanhamnen, som ju är granne med Campus. Det händer väldigt mycket i Helsingborg och universitetet ska vara en självklar del i den processen.

Vad ska du sätta tänderna i först?

– Allra först behöver jag lära känna medarbetare och studenter här i huset. Jag har just nu örat mot marken, lyssnar av och tar in verksamheten. Jag tar över ett väl fungerande skepp, mitt uppdrag blir inte att vända det i en annan riktning utan kanske mer att få upp farten och ta ut riktningen framåt ytterligare. Det finns

ett etablerat samarbete med staden Helsingborg och goda relationer med dess näringsliv, det vill jag fortsätta värna om, liksom samarbetet med våra studentorganisationer. Angeläget känns också att Campus även fortsättningsvis ska vara en trivsam, kreativ och familjär hemvist. Det är extra viktigt att hitta tillbaka till det läget även post-corona, att universitetet är en spännande, inspirerande och kul plats att arbeta och studera på.

Vad har du själv för bakgrund?

– Jag är civilingenjör i botten och disputeerade i ämnet reglerteknik vid Lunds Tekniska Högskola, faktiskt som den första kvinnan i Lund. Jag kommer från Trollhättan och har bott i Skåne sedan 1989, med undantag för de år jag arbetat utomlands i Italien, Kina och USA. Jag kommer närmast från LTH där jag var vicerektor med ansvar för samverkan och innovation. Där var jag med och startade X-Lab, ett ma-

kerspace för studenter och medarbetare där X står för det okända, det man inte vet vad det kan bli... Med X-Lab ville vi skapa en plats där vi kunde ta tillvara all kreativitet som finns bland studenter och medarbetare.

Var befinner sig Campus Helsingborg om två år?

– Då är Campusområdet en ännu mer självklar plats och samlingspunkt för medarbetare, studenter och invånare. Vi är en aktiv del av innovationsnavet här i Oceanhamnen tillsammans med flera externa samverkanspartner. Vi är också en självklar del i samhällsdebatten, en röst som driver både stadens, universitetets och regionens frågor. Vi kommer till dess ha synliggjort forskningen och all studentaktivitet som pågår här ännu mer än idag.